

LAPSEN PUHUTTAMINEN

Poliisin ensipartion toiminta lapseen kohdistuneella väkivaltatehtävällä:
Lohjan lapsirikostutkijoiden näkökulma

Anna-Kaisa Lempiäinen

11/2018

Tiivistelmä

Tekijä		Tutkinto/kurssi ja opinnäytetyö/nimike	
Anna-Kaisa Lempiäinen		Poliisi (AMK)	
Julkaisun nimi		Julkisuusaste	
Lapsen puhuttaminen Poliisin ensipartion toiminta lapseen kohdistuneella väkivaltatehtävällä: Lohjan lapsitutkijoiden näkökulma		Julkinen	
Ohjaajat ja opintoaine/opetustiimi		Opinnäytetyön muoto	
Pauli Mäkelä Mikko Mäkinen		Tutkimuksellinen opinnäytetyö	
Tiivistelmä			
<p>Tämä on tutkimuksellinen opinnäytetyö, jossa aineiston analyysin ja teemahaastattelun avulla on tutkittu sitä, millä tarkkuudella poliisin tulisi puhuttaa lasta lapseen kohdistuneella väkivaltatehtävällä. Tutkimuksella halutaan saada poliisi ymmärtämään milloin ja miksi olisi lasta hyvä puhuttaa ja missä tilanteessa puhutus olisi hyvä jättää siihen perehtyneille tutkijoille.</p> <p>Tutkimus ei ota kantaa siihen, miten lasta tulisi puhuttaa. Tutkimuksessa halutaan antaa näkökulma lapsen puhuttamiseen yleensä, ja nostaa ajatuksia poliisin keskuudessa lapseen kohdistuneeseen väkivaltatilanteeseen ja siinä lapsen puhutukseen.</p> <p>Tutkimukseen on haastateltu kolmea lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkijaa Lohjan poliisiasemalta, sekä kerätty teorialtietoa aiemmista tutkimuksista ja kirjallisuudesta. Näiden pohjalta on aineistosta nostettu esiin analysoitavia merkityksiä joiden perusteella on aineistoa voitu tulkita ja siitä tehdä johtopäätöksiä.</p> <p>Tämän tutkimuksen mukaan poliisin olisi hyvä puhuttaa pääsääntöisesti seitsemän vuotiasta lasta lapseen kohdistuneella väkivaltatehtävällä. Lapselta on hyvä kysyä ainakin poliisin vuoden 2016 kenttämuistiossa esitetyt esimerkkikysymykset. Alle 18-vuotiaan puhutus tulisi aina videoida. Mikäli tilanne lapseen kohdistuneella väkivaltatehtävällä on akuutti, tulisi alle seitsemänvuotiaitakin pyrkiä puhuttamaan tehtäväpaikalla sen verran, että poliisi saa varmuuden, onko lapseen kohdistunut rikos.</p>			
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja vuosi	Opinnäytetyökoodi (OPS)	
40	11 / 2018	Amk2016ONT	
Avainsanat			
Lapsi, väkivalta, puhuttaminen, ensipartio, poliisi			

SISÄLLYS

1 Johdanto	2
2 Teoria.....	3
2.1 Lapsi väkivallan kohteena	5
2.2 Lapsia suojaavat lait ja asetukset.....	7
2.3 Tutkimuksen käsitteet.....	8
2.3.1 Lapsi	8
2.3.2 Lapsen kehitys	9
2.3.3 Väkiältä.....	10
2.3.4 Lapsiin kohdistuva väkiältä	12
2.3.5 Poliisin toimet lapseen kohdistuneella väkivaltatehtävällä	16
2.3.6 Lapsen puhuttaminen	18
3 Tutkimuksen perusta	21
3.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä	22
3.2 Tutkimusongelma ja aiheen rajausta	23
3.3 Aineiston analyysi	24
3.4 Teemahaastattelu	25
3.4.1 Ensipartion toimien merkitys lapseen kohdistuneessa väkivaltatilanteessa	26
3.4.2 Poliisin kenttämuistion ohjeistus lapsen kuulemisesta	29
3.4.3 Lapsen iän ja kehitystason merkitys	30
3.4.4 Lapsen kuuleminen tai kuulematta jättäminen ja sen merkitys asian tutkintaan.....	31
3.4.5 Ohjeet tai vinkit kenttäpartiolle	33
4 Johtopäätökset.....	34
5 Pohdinta	36
LÄHTEET	39

1 Johdanto

Tutkimuksen aiheen lähtökohdat nousivat esiin havainnoista työyhteisössä. Kentällä työskentelevien konstaapelien ajatukset siitä, ettei lasta puhuttaisi ollenkaan lapsen kohdistuneen rikoksen yhteydessä, nousivat vahvasti esiin. Samalla nämä ajatukset herättivät kysymyksen: Onko parempi, että lapsen puhutuksen rikokseen liittyen tekee vain ja ainoastaan siihen erikseen koulutettu poliisi? Vai olisiko joissakin tapauksissa parempi, että lapsi puhutettaisiin välittömästi tehtäväpaikalla? Mitä tällöin tulee ottaa huomioon? Miksi ja milloin on parempi puhuttaa lasta ja milloin parempi jättää puhuttamatta?

Käsitykseni siitä, että lapsein ei Suomessa kohdistettaisi juurikaan väkivaltaa, on saanut jyrkän muutoksen työn edetessä. Lapset eivät itse osaa hakea apua, monesti heille väkivalta ja pelon vallassa eläminen on normaalia arkea, heillä ei ole tietoa muusta. Väkivallan kohteeksi joutuneita lapsia poliisi kohtaa kentällä usein akuuteissa tilanteissa. Tällöin monesti joku välittävä aikuinen on puuttunut lasta kohdanneeseen tilanteeseen ja ilmoittanut siitä poliisille. Näihin tilanteisiin ja lapsen puhuttamiseen tällaisessa tilanteessa poliisilla on hyvä ohjeistus, jonka pohjalta tutkimusta lähdettiin tekemään. Tutkimuksen perustana on haastatteluihin ja tiedonhankintaan pohjautuva materiaali, joita jäsentelemällä ja tulkitsemalla on päästy tutkimuksen lopputuloksiin. Havainnointia tutkimuksen aiheeseen liittyen ei ollut mahdollista toteuttaa lyhyen aikajänteen vuoksi.

Väkivalta rajataan tässä tutkimuksessa ainoastaan fyysiseen väkivaltaan, ja sen ilmenemismuotoihin. Tutkimuksessa perehdytään vain lapsein kohdistuneisiin väkivaltarikoksiin, ja ulkopuolelle jätetään psyykkinen väkivalta, laiminlyönti sekä seksuaalinen hyväksikäyttö. Näissä kaikissa on omat erityispiirteensä, ja ne tulevat lapsein kohdistuneista rikoksista yleisimmin esille viiveellä, sekä poliisin tietoon useimmiten jonkun toisen viranomaisen kautta erillisenä tutkintapyyntönä.

Lapsen kohdistunut väkivalta on tunteita herättävä asia. Poliisi tulee lapsen kohdistuneessa väkivaltatilanteessa paikalle useimmiten silloin, kun väkivallan teko on jo tapahtunut ja siitä on hätäkeskuksen kautta tullut poliisille tehtävä. Tänä päivänä poliisin tietoon tulee lapsen kohdistunut väkivaltarikosepäily yleisimmin tutkintapyyntönä joltakin toiselta viranomaiselta, esimerkiksi lapsen kanssa työskennelleeltä sosiaalihuollon työntekijältä. Tällöin poliisin tehtävä on tutkia asia sen vaatimalla tarkkuudella.

Jokaisella poliisilla on erilainen tausta kohdata lapsi lapseen kohdistuneessa väkivaltatilanteessa. Siinä missä toinen poliisi asettuu kyykkyyyn lapsen tasolle ja yrittää saada kontaktia lapseen, toinen poliisi on taka-alalla keskittyen puhuttamaan tilanteessa osallisina olevia aikuisia kohdistamatta minkäänlaista mielenkiintoa lapseen. Edellä mainitut ovat äärimmäisiä esimerkkejä, mutta koko poliisin henkilöstön suhtautumisen kirjo mahtuu esimerkkien ympärille.

Tutkimuksen tavoitteena ei ole selvittää, *miten* lasta tulisi puhuttaa häntä itseään kohdanneessa väkivaltatilanteessa. Se on yksiselitteisesti mahdotonta, sillä tilanteet, ihmiset ja tapahtumat ovat aina erilaisia. Tutkimuksessa halutaan tutkia sitä, kannattaako lasta puhuttaa vai ei? Milloin lasta ei tulisi puhuttaa tapahtumapaikalla ja milloin olisi suositeltavaa, että ensipartio puhuttaisi lasta?

Poliisin perustehtävä on ennalta estää, paljastaa ja tutkia rikoksia. (PoIL 1:1) Jotta poliisipartio saisi tietää, onko mahdollisesti rikosta tapahtunut, tulee heidän selvittää asiaa tehtäväpaikalla puhuttamalla asianosaisia. Tähän asianosaisten joukkoon kuuluu myös tutkittavassa tapauksessa lapsi. Lapsen puhutukseen vaikuttaa tehtävällä monia asioita, joita tässä tutkimuksessa haluttiin selvittää. Mitkä asiat vaikuttavat lapsen puhuttamiseen tai puhuttamatta jättämiseen tehtäväpaikalla?

2 Teoria

Lapsiin kohdistuneissa rikoksissa selvityshintressi on suuri, sillä lapset ovat avuttomia rikoksen kohdatessaan. Lapsiin kohdistuvan väkivaltarikosepäilyn tutkinta poikkeaa muiden väkivaltarikosten tutkinnasta, ja vaatii siksi erikoisosaamista ja erityisiä taitoja. Tänä päivänä poliisissa työskentelee paljon lapsirikoksiin erityisesti koulutettuja poliiseja. Näitä erityiskoulutettuja poliiseja ei kuitenkaan ole tarpeeksi, jotta kaikki lapsiin kohdistuneiden rikosten tutkinta voitaisiin ohjata ainoastaan heille. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 13.)

Esitutkintalain mukaan alle 18-vuotiaasta on kohdeltava hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla, ja on erityisesti pidettävä huoli siitä, ettei esitutkintatoimenpiteistä aiheudu haittaa lapselle tärkeässä ympäristössä esimerkiksi koulussa tai kotona (ETL 4:7). Lasta kohtaan osoitetut tutkintatoimenpiteet tulisi mahdollisuuksien mukaan antaa tähän tehtävään erityisesti perehtyneille tutkijoille (Ellonen & Rantaeskola 2016, 13).

Tarvittaessa poliisin on neuvoteltava lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko alle 18-vuotiaaseen kohdistaa tutkintatoimenpiteitä. Syyttäjän kanssa on aina keskusteltava lapsen kuulemisesta. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 80.)

Suomessa poliisi on ensisijainen ja pääasiallinen esitutkintaa toimittava viranomainen. Joissakin tapauksissa esitutkintaa voi johtaa syyttäjä, mutta käytännön työn tekee yleisimmin poliisi. Kuitenkin poliisin ja syyttäjän tekemä yhteistyö lapsirikostutkinnassa esitutkinnan aikana on tutkinnan onnistumisen edellytys (Ellonen & Rantaeskola 2016, 23). Poliisi on monesti myös ensimmäinen viranomainen, joka lapsen kohtaa häneen kohdistuneen väkivaltatilanteen jälkeen, kun tilanne on tullut poliisin tietoon esimerkiksi kotihälytys -tehtävällä.

Vuonna 2001 ilmestyneen Sisäasianministeriön Perheväkivaltaohjaustyöryhmän muistion mukaan tuolloin kehittämisen kohteita poliisikoulutuksen, työharjoittelun ja alipäällystökoulutuksen sisältöön olivat muiden muassa vaatimus, että poliisi tunnistaa perheväkivallan. Poliisin tulee myös ymmärtää perheväkivallan asettamat vaatimukset poliisin omalle toiminnalle sekä osata toimia kyseessä olevissa tilanteissa eettisesti, järkevästi ja tarkoituksenmukaisesti. (Sisäasiainministeriö 2001, 12.)

Sisäasianministeriön perheväkivaltaohjaustyöryhmä on todennut myös, että poliisin peruskoulutuksen tehtävänä on luoda edellytykset sille osaamiselle, mitä poliisi tarvitsee kohdatessaan perheväkivaltaa kenttätöössään tehtävillä. Poliisi kohtaa työssään monisyistä ja hyvin monimuotoista väkivaltaa. Tavanomaisen väkivallan erottaminen perhe- ja lähisuhdeväkivallasta ei ole helppoa. Valtaosa perheväkivallasta on miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa. Poliisin on työssään tunnistettava perheen sisällä tapahtuvan väkivallan muodot laajasti. Myös vaimo voi pahoinpidellä puolisoaan, lapset vanhempiaan tai vanhemmat lapsiaan. (Sisäasiainministeriö 2001, 12, 13.)

Ellosen ja Rantaeskolan mukaan lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan liittyy myös ominaispiirteitä, jotka tekevät tapausten tutkinnasta haasteellisia. Näistä rikoksista on usein erityisen vaikea saada näyttöä. Esimerkiksi somaattisia, eli fyysisiä, ulospäin todettavissa olevia vammoja löydetään vain harvoin. Yksi syy tähän voi olla se, että poliisin tietoon tällaiset tapaukset tulevat usein viiveellä. Toisena syynä voi olla, etteivät kaikki teot aiheuta fyysisiä vammoja tai vammat ovat parantuneet ennen tutkimuksia. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 13.)

Mahdollisimman monipuolisen näytön kerääminen tilanteen selvittämiseksi olisikin erityisen tärkeää, sillä juuri lapsiin kohdistuvissa väkivaltarikosepäilyissä epäilty tekijä harvoin tunnustaa mahdollista tekoaan. Tutkintataktiikalla on näin ollen suuri merkitys tutkinnan suuntaamisen kannalta. Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkinta luokitellaankin usein vaativaksi rikostutkinnaksi. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 13.) Täten voidaan kenttätoiminnassa tyytyä ajatukseen, että lapsirikostutkintaan koulutetut tutkijat puhuttavat lapsen alusta asti, eikä lasta näillä perusteilla voida tai uskalleta kuulla tapahtumapaikalla tai heti epäillyn väkivaltarikoksen tultua poliisin tietoon.

Juuri lapsiin kohdistuvien väkivaltarikosten haasteellisuuden ja erityisvaatimusten vuoksi esitutkintalain 4 luvun 7 §:n mukaan tulisi tutkijoina olevien poliisien olla erityiskoulutettuja. Poliisiammattikorkeakoulu järjestää täydentävää koulutusta poliiseille, joilla on kiinnostusta perehtyä lapsirikostutkintaan. (Ellonen & Rantaeskola 2016, 13.) Kuitenkin jokaisen poliisin tulisi tiedostaa ne erityispiirteet, jotka liittyvät lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkintaan ja heillä tulisi olla valmiuksia tulkita niitä, sekä ymmärtää oma ammattitaito asiaan liittyen.

Se, miten lapsiin kohdistuneeseen väkivaltaepäilyyn puututaan, riippuu aina tilanteesta. Lapsen kaltoinkohtelu tai pahoinpitely ei ole aina yksiselitteinen prosessi selvittää. Lapseen kohdistuneen väkivaltarikoksen selvittämiseen ja lapsen auttamiseen osallistuvilla työntekijöillä tulisi olla kykyä hankkia tietoa, osaamista vuorovaikutukseen perheen aikuisten sekä lasten kanssa, intuitiota sekä taito käsitellä hankalia asioita ja tilanteita. (Paavilainen & Tarkka, viitattu teoksessa Paavilainen & Pösö 2003, 80.)

2.1 Lapsi väkivallan kohteena

Läpi koko tunnetun historian ovat lapset kohdanneet väkivaltaa ja julmuutta. Lapsia on surmattu niin poliittisista, taloudellisista kuin uskonnollisistakin syistä. Lapsia on piestetty ja he ovat olleet aikuisen mielivallan alla. (Almqvist ym. 2004, 90.)

Ensimmäistä kertaa yhteiskunta puuttui lasten pahoinpitelyyn 1800-luvun Amerikassa. Vakavasti lapsiin kohdistettuun väkivaltaan ja sen laajuuteen yhteiskunnassa alettiin kiinnittää huomiota kuitenkin vasta 1950- ja 1960-luvuilla. Alaikäiset ovat vuosisatojen

ajan joutuneet monenlaisen väkivallan kohteiksi niin omassa perheessään kuin muualla yhteiskunnassa. (Almqvist ym. 2004, 90.)

Lapsiin kohdistuvan väkivallan julkituloa ja tutkimista vaikeuttaa monesti se, etteivät vanhemmat helposti myönnä kohdistavansa lapsiinsa väkivaltaa (Paavilainen 1998, 29). Vuonna 2012 valmistui tutkimus, jossa vanhempien lapsiinsa kohdistamasta väkivallasta kysyttiin vanhemmilta itseltään. Tässä tutkimuksessa lasten iät olivat 0-12 vuotta. Kun taas vuonna 2013 valmistui tutkimus, jossa lapsilta kysyttiin vanhempien heihin kohdistamasta väkivallasta. Tässä tutkimuksessa yksi otos lapsista oli kuudesluokkalaaisia, ja heiltä kysyttiin vanhempien heihin kohdistamasta väkivallasta ja sen luonteesta koko heidän siihen asti eletyn elämän ajalta. Tutkimuksessa esitettyjen kysymysten erilaisesta muotoilusta johtuen eivät tutkimusten tulokset olleet suoraan vertailukelpoisia. Mielenkiintoista näiden tutkimusten pohjalta oli kuitenkin se, että vanhemmat ilmoittivat heiltä itseltään kysyttäessä käyttäneensä lapsiinsa huomattavasti enemmän fyysistä väkivaltaa, kuin mitä toisen tutkimuksen kuudesluokkalaaiset vastasivat kokeneensa. (Ellonen 2012, viitattu teoksessa Ellonen ym. 2013, 55.)

Väkivallan täsmällinen luokittelu voi toisaalta antaa kuvaa siitä, millä kirjolla väkivaltaa ilmenee lasten elämässä. Näin se voi myös antaa vaikutelman, että väkivalta olisi yksinkertaisesti tulkittavissa, vaikkei aina kuitenkaan niin ole. Siinä, missä suomalaisen yhteiskunnan normijärjestelmässä lasta pahoinpidellään, voi toisen kulttuurin arvo- ja normijärjestelmässä olla lapsen sosiaalistamista omiin perinteisiin. Kummalla käsitteellä väkivalta tällöin määritellään? Entä mitä ajatella, kun äiti lyö lastaan asettaakseen tälle rajat, ja lapsi pitää tätä äidin tavanomaisena käytöksenä? Kun kumpikaan osapuoli ei pidä tällaista käytöstä väkivaltana, voiko kukaan ulkopuolinen osoittaa sen ei-toivotuksi asiaksi? Rajanveto on helpointa monesti silloin, kun fyysinen väkivalta on jättänyt selkeät näkyvät jäljet, ja vaikeinta puolestaan silloin, kun ei väkivallasta ole jäänyt näkyviä jälkiä. Tässä ei ole kuitenkaan kyse siitä, että *vain* näkyviä jälkiä jättävä väkivalta olisi sosiaalinen ja inhimillinen ongelma. (Paavilainen & Pösö 2003, 17.)

Lapsen pahoinpitelytilanteen sisältämä viesti siitä, että lapselle on tehty pahaa, koskettaa syviä pelkojamme, kenties muistojamme -tai ehkä joskus torjuttuja toiveitamme. Ne tunteet, joilla lapsi itse kohtaa pahoinpitelytilanteet, kertautuvat tilanteen kohtaavassa työntekijässä: kauhu, paniikki, pelko ja avuttomuus. Työntekijä tuntee helposti vihaa ja suuttumusta, hän ei haluaisi tavata lasta sen enempää kuin tämän pahoinpitelijää. Tällaisten

tunteiden olemassaolo ja tiedostaminen on hyvä asia. Se kertoo siitä, ettei mieleemme ole turtunut inhimilliselle julmuudelle ja osaamme suhtautua vakavasti lapsen tilanteeseen. (Taskinen ym. 1993, 77.)

2.2 Lapsia suojaavat lait ja asetukset

Yhdistyneiden kansakuntien (YK) lasten oikeuksien sopimus on alle 18-vuotiaita koskeva ihmisoikeussopimus. Suomi on vuonna 1991 sitoutunut muuttamaan omat lakinsa toimintansa sopimusta vastaaviksi, eli Suomi on tuolloin ratifioinut sopimuksen. Suomen valtio on sitoutunut tämän sopimuksen myötä takaamaan jokaiselle lapselle hänen hyvinvointinsa kannalta välttämättömän suojelun ja huolenpidon. (Åberg 2017, 127.)

Suomi on myös ratifioinut Euroopan neuvoston yleissopimuksen, joka on tullut kansainvälisesti voimaan vuonna 2010. Tämän sopimuksen tarkoituksena on suojata lasta seksuaaliselta hyväksikäytöltä ja väkivallalta ja sen mukaan sitoudutaan auttamaan seksuaalirikoksen uhriksi joutuneita. (Åberg 2017, 128.)

Keskeisiä, erityisesti lapsen asemaa turvaavia lakeja ovat lastensuojelulaki sekä laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta. Lastensuojelulain tarkoitus on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Laki tuli alun perin voimaan vuonna 1983, mutta sen jälkeen sitä on uudistettu useasti. (Åberg 2017, 128.)

Lastensuojelulaki ohittaa terveyden- ja sosiaalihuollon vaitiolovelvollisuuden. Kuitenkin monissa työyhteisöissä tämä on epäselvää, ja siksi usein jätetään ilmoitus tekemättä, kun piiloudutaan vaitiolovelvollisuuden taakse. (Koski 1999, 23.) Poliisin on viranomaisena tehtävä lastensuojelulain mukaan lastensuojeluilmoitus, mikäli saa tehtävällään tietää lapsesta, jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttävät lastensuojelun tarpeen selvittämistä (LSL 25§).

Puhevaltaa alaikäistä koskevissa asioissa käyttää säännösten mukaan lapsen huoltaja tai muu laillinen edustaja. Tilanne on ongelmallinen silloin, jos lapsi on joutunut vanhempansa tai muun perheenjäsenen pahoinpitelyn kohteeksi. 15 vuotta täyttäneellä on kuitenkin itsenäisesti oikeus tehdä syyttämispyyntö häneen itseensä kohdistuneessa rikostapauksessa. (Paavilainen & Pösö 2003, 200.) Mikäli lapsen huoltaja tai huoltajalle

läheinen henkilö on pahoinpidellyt lasta, hän ei voi lapsen puolesta tällöin puhevaltaa käyttää. Tällaisessa tapauksessa lapselle voidaan määrätä holhoustoimilain 32 §:n 2. ja 3. momentin mukaan edunvalvoja. (Tolvanen & Vuento 2012, 302)

Lain suoja on kuitenkin rajallinen lapseen kohdistuneessa väkivaltatilanteessa, mikäli lapsen lähellä olevat ja tilanteen tajuavat aikuiset ummistavat tapahtuneelta silmänsä, kuten valitettavan useasti käy. Lapsen kannalta tämä merkitsee puuttumisen lykkääntymistä ja kaltoinkohtelun sekä sen seurausvaikutusten pahenemista. (Paavilainen & Pösö 2003, 209.)

2.3 Tutkimuksen käsitteet

Tässä luvussa käydään läpi tutkimuksen käsitteitä ja niiden teoriaa. Väkivallan käsite on yksiselitteisesti vaikeasti määriteltävissä, mutta tässä tutkimuksessa pureudutaan aiempiin tutkimuksiin ja niiden mukaan avataan väkivallan määritelmää. Lapsen käsite, sekä lapseen kohdistunut väkivalta, lapsen puhutus ja poliisin toimet lapseen kohdistuneella väkivaltatehtävällä antavat kattavan kuvan koko tutkimuksen teoriasta ja siihen liittyvistä määritelmistä.

2.3.1 Lapsi

Suomen lain mukaan lapsi on alle 18-vuotias henkilö. Tässä tutkimuksessa lapsia ovat kaikki alle 18-vuotiaat henkilöt.

Aikuiset ymmärtävät, kuinka avuttomia pienet lapset ovat heidän käsissään. Lapsi on täysin riippuvainen häntä hoitavasta aikuisesta. Lapsella ei ole mahdollisuutta vertailla omia kokemuksiaan toisten lasten kanssa. Perhe toimii omassa pienoismaailmassaan, joka on lapselle umpio. Vanhemmat ovat aina vanhemmat, ja heidän toimintansa on lapselle se ainut ja oikea, vaikka se olisi kuinka järkyttävää ja julmaa tahansa. (Koski 1999, 30.)

Lapsi ei osaa kertoa vaikeista oloistaan, koska hänellä ei ole tietoa siitä, mikä on oikein ja mikä väärin. Perheen ongelmat ja väkivaltaisuus ovat suuria salaisuuksia, joista lasta on jopa monesti kielletty puhumasta. Vanhemmista ei voi puhua pahaa, koska he kuitenkin rakastavat lastaan hyvinä hetkinään, ja vähäinenkin rakkaudenosoitus merkitsee lapselle enemmän kuin vieraat, sitoutumattomat ihmiset. Yksinjäämisen pelko pitää lapsen suun suljettuna. Kaikissa lasten kanssa työskentelevissä yksiköissä tarvitaan empaattisia ammattilaisia, jotta tällaiset tilanteet saadaan laukaistua. (Koski 1999, 30.)

Lapsella on modernissa lapsilainsäädännössä monia itsemääräämis- ja myötäoikeuksia jo ennen täysi-ikäisyyttä. Nykyaikana on huomattavan tärkeäksi muodostunut 12 vuoden ikäraja. 12-vuotiaan lapsen vastustus häntä koskevassa asiassa estää hänen nimen muutoksen, ottolapsisuhteen vahvistamisen ja huolto- ja tapaamisoikeuspäätöksen pakkotäytäntöönpanon. 12-vuotias lapsi on myös itsenäinen asianosainen häntä koskevissa lastensuojeluasioissa siihen liittyvien puhevaltaisuus- ja muutoksenhakuoikeuksien suhteen. Toinen tärkeä ikäraja on 15 vuotta. Tällöin lapsi saavuttaa lain mukaan ns. yleisen asianosaiskelpoisuuden, jonka mukaan hän voi huoltajan ohella käyttää puhevaltaa omassa asiassaan eri viranomaisissa tai olla esimerkiksi oikeudessa todistajana. Rikoslain mukainen vastuu alkaa myös 15-vuotiaana. (Tolvanen & Vuento 2012, 56.)

2.3.2 Lapsen kehitys

Mitä nuorempi lapsi on kyseessä, sitä vähemmän hänellä on keinoja selviytyä väkivaltatilanteissa. Vauvan ainoat keinot vaarallisista tilanteista selviytymiseen on nukahtaa väkivaltatilanteessa tai vetäytyä kontaktista. (Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006, 65.)

Kokemukset ja seuraukset väkivallalle altistuneilla lapsilla ovat yksilöllisiä. Esimerkiksi saman perheen sisarusten kesken kokemukset saattavat vaihdella, sillä heillä on perheessä erilaisia rooleja ja he ovat usein eri asemassa. (Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006, 67.) Lapsi muistaa parhaiten tunnepitoisen muistiaineksen. Alle neljävuotiaana syntyneet muistot käsittelevät usein järkyttäviä ja pelottavia asioita. (Almqvist ym. 2004, 113.)

Kodin ja perhesuhteiden merkitys lapsen elämässä vaihtelee lapsuuden ja nuoruuden aikana. Kodin ja perheen tarve ja sidonnaisuus ovat eri asia leikki-ikäiselle kuin murrosikäiselle. Sitä mukaa, kun lapsi kasvaa, hänen mahdollisuudet hakea tukea väkivaltatilanteisiin ulkopuolisilta laajenevat. (Paavilainen & Pösö 2003, 23.)

Mitä vanhemmaksi lapsi kasvaa, sitä tärkeämpää hänelle on se, mitä muut kaverit hänestä ajattelevat. Paavilainen ja Pösö toteavat, että Dufvan tutkimuksen (2001) mukaan nuoret erityisesti pyrkivät salaamaan heihin kotona kohdistuneen väkivallan, ja tämä voi olla nuorelle hyvinkin luonnollinen tapa toimia (Paavilainen & Pösö 2003, 127).

Lapsen kehitystaso, havaintotoiminta ja luotettavuus vaihtelevat lapsen iän mukaan. Lapsen taidoilla ja persoonallisuuden ominaisuuksilla on myös merkitys siihen, kuinka luotettavana voidaan pitää lapsen kertomusta tapahtumista. Lapsen tiedon prosessointitaidot, havaintotoiminnat, muisti, kielellisen kehityksen taso, todellisuuden taju, reagoititapa stressaavissa tilanteissa, sosiaalisen hyväksynnän saamisen tarve ja odotuksiin vastaaminen ovat myös kiinteästi yhteyksissä siihen, kuinka todenmukaista kertomusta lapsi kykenee tuottamaan tapahtumista. Erityisesti alle kouluikäisillä lapsilla nämä ominaisuudet ovat oleellisessa roolissa arvioitaessa lapsen kertomuksen paikkansapitävyyttä. (Taskinen 2003, 72.)

Lapsen kehitysvaihe vaikuttaa hänen kokemukseen kaltoinkohtelusta, sekä hänelle kaltoinkohtelusta aiheutuviin seurauksiin (Nummenmaa 1975, Nummenmaa & Nummenmaa 1976, Siltala 1993, viitattu teoksessa Paavilainen 1998, 27). Kun lapsi saa kasvaessaan ja kehittyessään riittävästi rakastavia kokemuksia ennen kahden ja puolen vuoden ikää, hänessä kasvaa tunne turvallisista vanhemmista, joihin voi luottaa ja jotka kestävät myös myönteisessä mielessä lapsen vähittäisen irtautumisen vanhemmistaan rakkauden ja vihan välillä vuorotellen. Mikäli lasta fyysisesti pahoinpidellään, nöyryytetään fyysisesti tai henkisesti, lapsen tuntema aggressio ei sitoudu kasvuun vaan saattaa muuttua hallitsemattomaksi tuhoavuudeksi itseä tai toisia kohtaan. (Siltala 1993, viitattu teoksessa Paavilainen 1998, 27.) Vuorovaikutuksen laatu lapsen ja vanhemman välillä on keskeinen asia lapsen kehityksen kannalta. Välinpitämätön ja/tai muuten kaltoinkohtelua sisältävä vuorovaikutus on aina haitallista lapsen kehitykselle. (Paavilainen 1998, 27.)

2.3.3 Väkivalta

Onko niin, että kun väkivaltaa on vaikea määritellä, sitä on myös vaikea hyväksyä?

Väkivaltaa on määritelty monin eri muodoin. Väkivalta voidaan jaotella esimerkiksi eri rikoslajeiksi, kuten pahoinpitelyiksi, tapoiksi, murhiksi, raiskauksiksi. Kun väkivallasta puhutaan rikosoikeusjärjestelmän käsitteenä, siinä otetaan huomioon sen laatu, tahallisuus ja seuraukset. Tämän määrittelyn pohjalla ovat lainsäädäntöön ja sen tulkintaan vakiintuneet käytännöt. Kaikesta huolimatta rajankäynti eri väkivaltakäsitteiden välillä on aika ajoin hankalaa. (Paavilainen & Pösö 2003, 13.) Yksinkertaisimmillaan väkivalta voidaan määritellä niin, että se on tai se sisältää väkivallan tekijän fyysistä tai muuta

voimankäyttöä ja sen tarkoituksena on vahingon tuottaminen (Ensi- ja turvakotien liitto 2006, 17).

Erilaisia väkivallan muotoja on runsaasti. Aktiivisen pahoinpitelyn rinnalla tapahtuu myös passiivista pahoinpitelyä, esimerkiksi hoidon laiminlyöntiä ja heitteillejättöä. Näiden lisäksi voidaan puhua rakenteellisesta väkivallasta, jolla tarkoitetaan sitä, että yhteiskunta tai sen osa rajoittaa lapsen kasvumahdollisuuksia. (Aromaa ym. 1993, 15; Taskinen 2003, 19.) Tutkimukseen otettiin mukaan fyysinen aktiivinen väkivalta ja kaikki muut väkivallan muodot rajattiin tutkimuksen ulkopuolelle. Lapseen kohdistunut fyysinen, aktiivinen väkivalta tulee monesti parhaiten eri väkivallan muodoista esille. Lapseen kohdistuneessa tapauksessa fyysinen aktiivinen väkivalta on väkivallan muodoista se, josta voidaan olettaa lapsen osaavan parhaiten oma-aloitteisesti kertoa.

Fyysinen väkivalta voi olla esimerkiksi lyömistä, potkimista, hiuksista repimistä, palovamman tuottamista, puremista, ravistelua tai kuristamista. Karuimmillaan pahoinpitely johtaa kuolemaan. (Aromaa ym. 1993, 15; Taskinen 2003, 20; McCabe & Murphy 2017, 9.) Fyysisellä väkivallalla tai pahoinpitelyllä voidaan myös tarkoittaa toimintaa, josta aiheutuu lapselle kipua sekä tilapäisiä tai pysyviä toimintavaikeuksia. Fyysisten oireiden ja vammojen lisäksi voi väkivallan kohteena olleella lapsella esiintyä myös muita vaikutuksia. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen omaksuma väkivaltainen käytösmalli, tai se, että lapsen itsetuntoon herätetään pelon, vihan ja epäluottamuksen tunteita. (Paavilainen & Pösö 2003, 14.)

Ruumiilliseen kuritukseen ja muuhun fyysiseen väkivaltaan liittyy aina myös psyykkinen pahoinpitely. Fyysinen väkivalta aiheuttaa nöyryytyksen tunnetta, omanarvontunnon ja itsearvostuksen vähenemistä sekä fyysisen turvallisuuden tunteen alenemista. Näin ollen psyykkisen ja fyysisen pahoinpitelyn määrittelemisen erillisinä on usein ongelmallista. (Paavilainen 1998, 37.)

Perheväkivaltaa voidaan kuvailla perheen sisällä tapahtuvaksi fyysiseksi, seksuaaliseksi tai henkiseksi väkivallaksi tai sen uhkaksi. Väkivaltaa on teko, joka tehdään vastoin uhrin tahtoa ja jolla aiheutetaan uhrille kärsimystä. Perheväkivallassa esiintyy useita eri väkivallan muotoja ja kaikkiaan väkivallan tila perheessä voi edetä prosessina pikkuhiljaa. (Åberg 2017, 132.)

Palvelujärjestelmämme tuo heikosti esiin väkivaltaongelmaa. Pari- ja vanhemmuussuhteisiin, eli perheisiin liittyvää väkivaltaa voidaan kutsua kulttuurisesti vaietuksi ilmiöksi, ja siksi kynnyksen sen esiintuomiseksi on korkea. (Paavilainen & Pösö 2003, 51.) Perheväkivalta on usein perheen yhteinen salaisuus. Kulissit pyritään pitämään pystyssä ja jälkiä ja todisteita yritetään peitellä. Asiasta kertomisen ja avun hakemisen voi estää voimakas häpeä. Perheen hajoaminen ja seuraukset saattavat olla myös pelon aihe. (Åberg 2017, 133.) Suomalainen yhteiskunta on vaiennut perheväkivallan ilmiöstä, eikä ulkopuolisilla ole katsottu olevan syytä puuttua perheen yksityisasioihin. Sovittelijan roolin sisäistäneenä poliisikin on saattanut nähdä perheväkivallan puolisoiden välisenä riitana, joka tulee tilanteessa rauhoittaa ja saada aikaan sovintoratkaisu. (Sisäasiainministeriö 2001, 13.)

2.3.4 Lapsiin kohdistuva väkivalta

Fyysinen väkivalta, pahoinpitely, jota kohdistetaan lapseen, on moniasteista. Se pitää sisällään ns. kasvatukselliset toimenpiteet, eli ruumiillisen kurituksen, jota suurella osalla maailmaa pidetään vieläkin oikeutettuna. Erilaiset kurituksen muodot vaihtelevat luunapista vyöllä pieksemiseen. Tämän ruumiillisen kurituksen lisäksi lapsiin ja nuoriin kohdistetaan monenlaista muuta fyysistä väkivaltaa. Lapsia ja nuoria voidaan lyödä kädellä tai kovalla esineellä, heitä voidaan heittää tai pudottaa, polttaa tai tukehduttaa. Tapaturma tai vahinko eivät yleensä tällöin selitä vammojen alkuperää. Usein vamman synnystä annetun selityksen ja vamman laadun välillä on ristiriitaa. (Almqvist ym. 2004, 91; Taskinen 2003, 14; Paavilainen & Pösö 2003, 157.)

Tilastojen mukaan kolmevuotiaat lapset ovat tapaturma-alttiimpia, kun taas fyysistä väkivaltaa kohdistetaan useimmin noin vuoden ikäisiin lapsiin (Taskinen ym. 1993, 195). Kaikki lapset ovat aktiivisia toimijoita suhteessa väkivaltaan. Heillä jokaisella on omat tapansa yrittää selviytyä väkivaltilanteista ja kokemuksista. Lapsen näkökulmasta lapsen keinot selviytyä ovat mielekkäitä, vaikka ulkopuolisen silmissä ne voivat vaikuttaa huonosti toimivilta tai jopa vahingollisilta. Näistä opituista selviytymiskeinoista voi tulla ongelmia, jos niistä tulee pysyviä toiminta- ja reagointimalleja. (Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006, 65.)

Lapsiin kohdistuvan väkivallan muoto ja tapa saattaa vaihdella lapsen iän mukaan. Lapsen kasvu ja elinpiirin laajeneminen tuo mahdollisuuksia uudentilaisille väkivaltakokemuksille

(Paavilainen & Pösö 2003, 23). Lääkintöneuvos Rabbe Wallgren on kirjoittanut jo vuonna 1993 Lastensuojelun keskusliiton julkaisuun Miten auttaa lasta, että hänen kokemuksensa ja kirjallisuuden mukaan tuolloin voitiin osoittaa, että mitä kauemmin lapsen pahoinpitely jatkuu, sitä väkivaltaisemmaksi se muuttuu. Lapsen kasvaessa pahoinpitely julmistuu. Näin ollen pahoinpitelyn lievimmätkin muodot tulisi siis huomata ja hoitaa, sekä näin saada pahoinpitely loppumaan ajoissa. (Taskinen ym. 1993, 197.)

Ruumiillinen kuritus on Suomessa lailla kielletty. Tämä kiello perustuu muun muassa siihen tietoon, että ruumiillisella kurituksella on pitkälle aikavälille ulottuvia vahingollisia vaikutuksia. (Almqvist ym. 2004, 91; Taskinen 2003, 14.) Väkivalta, jota lapsi kokee, voi vaikuttaa monella tavoin negatiivisesti lapsen kasvuun ja kehitykseen sekä yleiseen hyvinvointiin. Väkivaltatilanteissa lapsi kokee itsensä voimattomaksi ja avuttomaksi. Väkivalta tuo turvattomuutta. Se herättää pelkoa, häpeää, syyllisyyttä ja arvottomuuden tunnetta ja uhkaa lapsen minuutta. Lapsi tuntee olevansa yksin iso salaisuuden taakka harteillaan. (Laiho 2000, 30; Andell ym. 2005, 22.) Väkivallalle altistunut lapsi tarvitsee apua siinä missä aikuinenkin, on hän sitten ollut itse kohteena tai sivustaseuraajana (Ensi- ja turvakotien liitto 2006, 63).

Lapset sivuutetaan monesti väkivaltatilanteissa sillä verukkeella, etteivät he kuitenkaan ymmärrä, mistä on kysymys. Väitteen voi kääntää heti toisin päin - kun lapset eivät ymmärrä mistä on kysymys, he tarvitsevat selviytymiseen apua. Pienimmillä lapsilla on vähemmän keinoja kuin vanhemmilla lapsilla tapahtumien jäsentämiseen ja ymmärtämiseen. Vanhemmat lapset ovat omien kokemustensa varassa tulkitessaan tapahtumia ja saattavat siksi tehdä vääriä johtopäätöksiä. Tavallisimmin lapset ajattelevat riitojen olevan heidän syytään. He ajattelevat riitojen lopettamisen olevan heidän vastuullaan ja kokevat epäonnistuvansa, kun riita ei lopu ja tuntevat siitä syyllisyyttä. (Oranen 2001, 47.)

Pahoinpitelyn vuoksi lapsen kehitykselle tärkeä varhainen kiintymyssuhteen muodostuminen häiriintyy. Tämä heikentää lapsen kykyä pyytää ja ottaa vastaan aikuiselta apua ja huolenpitoa. (Almqvist ym. 2004, 92.) Lasta pahoinpitelee yleisimmin henkilö, jonka on tarkoitus pitää huolta lapsesta, oma vanhempi, sisarus tai esimerkiksi tuttava. Lapsia pahoinpitelevää ihmistyyppiä on yritetty määritellä, mutta on todettu, ettei tällaisesta henkilöstä voi luoda stereotypiaa. Voidaan kuitenkin sanoa, että useimmiten

lasta pahoinpitelevällä aikuisella on heikko itsetunto, he ovat monesti nuoria sekä tunnetasoltaan epäkypsiä ja itsestään epävarmoja. (McCabe & Murphy 2017, 21.)

Lapset, joita on pahoinpidelty, ymmärtävät ja jäsentävät heitä ympäröivää maailmaa heikosti. Toisten tunnetilojen ymmärrys ja nimeäminen tai toisten sosiaalisten roolien nimeäminen on myös pahoinpidellyille lapsille usein vaikeaa. (Almqvist ym. 2004, 93.) Lasten ruumiillinen kuritus ja pahoinpitely antavat lapselle väkivaltaisen käyttäytymismallin, herättävät pelkoa, vihaa ja epäluottamusta, hankaloittavat normien sisäistämistä, saavat lapset riippuvaisiksi ulkoisesta kontrollista, voivat aiheuttaa vakavia ruumiinvammoja, jopa lapsen kuoleman sekä vaurioittavat lapsen psyykkistä ja sosiaalista kehitystä. (Taskinen 2003, 14.) Riski siihen, että lapsi tulee pahoinpidellyksi kasvaa perheen kuormittavien elinolosuhteiden, vanhempien emotionaalisen epävakauden, heikon turhaumansietokyvyn sekä sen vuoksi, että vanhemmilla on taipumus reagoida voimakkaasti ahdistavissa ja uhkaavissa tilanteissa. Vanhempien omat väkivaltakokemukset lapsuudessa voivat alentaa kynnystä lasten pahoinpitelyyn. (Andell ym. 2005, 24; Huhtalo ym. 2003, 21.)

Jotta lapseen kohdistunut väkivaltaepäily tunnistetaan ja siihen puututaan, sitä pitää ensin alkaa epäillä. Lapsi, joka on joutunut väkivallan kohteeksi ei useinkaan hae itse apua. Lapsi pitää myös usein itseään syyllisenä aikuisten riitoihin, tai häneen kohdistuneeseen väkivaltaan. (Paavilainen & Pösö 2003, 75, 171.) Lapseen kohdistunut väkivalta edellyttää aina sekä lastensuojelullisia että terveydenhuollon toimia (Almqvist ym. 2004, 93).

Poliisi saa tiedon lapseen kohdistuneesta väkivallasta yleisimmin jonkun lapselle läheisen henkilön kautta. Nuorisolla ei kulttuuri rohkaise ilmoittamaan asiasta poliisille, ja pienet lapset eivät tiedä olevansa rikoksen uhreja, tai heillä ei ole keinoja ilmoittaa poliisille. (Taskinen ym. 1993, 81; Humppi 2008, 21.) Lapsi tai nuori on yleensä aikuista heikommassa asemassa joutuessaan rikoksen uhriksi, eikä aina tiedä omia oikeuksiaan. Lapsi ei tunnista olevansa avun tarpeessa, eikä tiedä, mistä apua voisi saada. (Åberg 2017, 127.)

Lapsia pahoinpidellään paljon enemmän kuin monesti luullaan. Tapauksia tilastoidaan vain pieni osa, sillä suurin osa niistä ei koskaan tule viranomaisille asti (Koski 1999, 22). Kipeä tosiasia on, että suomalaisistakin lapsista suuri joukko altistuu väkivallalle kotonaan joko perheväkivallan todistajina tai pahoinpitelyn kohteina, vaikka kodin tulisi olla heille

turvapaikka (Andell ym. 2005, 19). Lapsen elämän turvallisimmat ihmiset tekevät lapsen elämästä pelottavan ja turvattoman (Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006, 82).

Häpeän, salailun, uhkausten ja pelon vuoksi jatkuvan väkivallan piirissä eläminen on lapselle vahingollista. Jollei ongelmaan kukaan puutu, aikaa myöten se tavallisesti pahenee ja perhe saattaa eristäytyä sosiaalisesti, jolloin väkivallan paljastuminen on entistä epätodennäköisempää. Yhtä vakavaa väkivalta on niin perheen piirissä, kuin sen ulkopuolella. Väkivaltaa ei tule pitää pelkästään perhedynamiikan vuorovaikutusongelmana, joka hoituu vain terapeutin ja muiden auttamistyön keinoin. Jotta auttamistyössä onnistutaan ja tekijöiden käytöstä sekä ajattelutapoja voidaan muuttaa, tulee tekijät saada vastuuseen teoistaan. (Eliasson 2000 ja Nyqvist 2001, viitattu teoksessa Paavilainen & Pösö 2003, 199; Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006, 82.)

Väkivalta ei myöskään usein näy ulospäin kovin helposti. Fyysisen väkivallan merkkejä voivat lapsella esimerkiksi olla vatsan alueen mustelmat ja ruhjeet, eri-ikäiset ja asteiset mustelmat, useat palovammat, pienen lapsen kallonmurtuma tai lapsella olevat eri-ikäiset murtumat. (Loiselle 2002, viitattu teoksessa Paavilainen & Pösö 2003, 78.)

Lasten pahoinpitelyllä on kauaskantoiset vaikutukset. Ne vaikuttavat pitkälle pahoinpideltyjen lasten elämään ja tutkimusten mukaan ovat kiinteästi sidoksissa aikuisiän masennukseen, posttraumaattisiin stressioireisiin, psykiatriin lisäsairauksiin tai kahden tai useamman psyykkisen sairauden päällekkäisyyteen. (Krupnick ym., Higgins & McCabe, viitattu teoksessa McCabe & Murphy 2017, 26.) Psyykkisten sairauksien ja mielenterveyden häiriöiden lisäksi käytöksen tasolla tupakointi, ja muiden päihteiden käyttö, seksuaalinen riskinotto ja ylipaino ovat vaikuttavia seikkoja, joita lapsuuden pahoinpitelyn uhreilla esiintyy nuoruudessa ja aikuisuudessa keskimääräistä enemmän (Tolvanen & Vuento 2012, 172). Lapsena pahoinpidellyillä aikuisilla on todettu olevan vaikeuksia sosiaalisissa suhteissa, he ovat osallisia perheväkivaltatilanteissa ja heillä esiintyy päihteiden väärinkäyttöä. Voidaan sanoa, että lapsuuden pahoinpitelystä selvinneiden aikuisten elämässä vaikutukset pysyvät heidän kuolemaansa saakka. (McCabe & Murphy 2017, 28.)

2.3.5 Poliisin toimet lapsen kohdistuneella väkivaltatehtävällä

Perheväkivaltaohjaustyöryhmän työryhmämuistion mukaan poliisin toimiin akuutissa väkivaltatilanteessa kuuluu se, että lapsiin kohdistuneen väkivallan luonne tulisi selvittää. Poliisin tulee ymmärtää vaatimukset, joita perheväkivalta asettaa poliisin toiminnalle ja osata toimia perheväkivaltatilanteessa eettisesti järkevästi ja tarkoituksenmukaisesti. (Sisäasiainministeriö 2001, 20.) Poliisin tulee toimia niin, että turvallisuus kotien seinien sisällä säilyy (Lehtinen 2002, 34).

Ammattilaisilla, jotka työskentelevät väkivaltaa kokeneiden lasten kanssa, on työssään monia tilanteita, vaiheita ja tunteita, joiden kohdalla asian parissa työskenteleminen tuntuu varmasti kokeneemmastakin työntekijästä vastenmieliseltä. Siitä huolimatta Paavilaisen ja Pösön mielestä ammatilliseen vastuuseen kuuluu myös näiden vastenmielisten asioiden, tilanteiden ja vaiheiden hoitaminen. (Paavilainen & Pösö 2003, 51.)

Sisäasiainministeriön työryhmämuistiossa on kattavasti todettu: *"Partion tehtävänä on hoitaa tehtävä mahdollisimman hyvin, jotta samaan osoitteeseen ei tarvitsisi mennä uudelleen."* (Sisäasiainministeriö 2001, 19). Tämä ohjeistus antaa poliisipartiolle paljon pelitilaa hoitaa asia poliisin toimia rajoittavien periaatteiden ja toimintaa ohjaavien normien mukaan.

Voidakseen tehdä työtään, on ihmisen suhtauduttava vaikeisiinkin asioihin ammattimaisesti säilyttämällä riittävän etäisyyden ja harkintakyvyn, mutta kuitenkin tuntevana ihmisenä. Poliisi ei saa esimerkiksi mennä pois tolaltaan kohdatessaan raakoja rikoksia, eikä lääkäri saa jättää hoitamatta rattijuoppoa, joka on aiheuttanut usean ihmisen kuoleman. Näin ollen myös lapsen pahoinpitelyä kohtaavan työntekijän tulisi pystyä tekemään työnsä kauhistumatta, moralisoimatta ja niin, että säilyttää suhteellisuudentajunsa. (Taskinen ym. 1993, 77-78.)

Poliisilta vaaditaan monenlaista osaamista ja tilannehallintaa perheväkivaltatilanteissa. Kotihälytystehtävällä poliisin tulee pyrkiä ensimmäiseksi rauhoittamaan tilanne ja takaamaan ihmisten turvallisuus. (Poliisin ylijohdon julkaisusarja 2005, 30.) Tämän jälkeen tulee tapaukseen liittyvien tosiseikkojen selvittäminen. Ne tulee selvittää mahdollisimman luotettavalla tavalla tapahtumien jatkokäsittelyn, esitutkinnan turvaamisen ja muun viranomaistoiminnan kannalta. Poliisin on pyrittävä selvittämään

itselleen tapahtumien kulku, lähtökohdat ja seuraukset puhuttelujen ja omien havaintojensa avulla. (Sisäasiainministeriö 2001, 13; Paavilainen & Pösö 2003, 169, 176.) Mikäli lapsen kohdistunut väkivaltatilanne tulee edellä mainitusti akuutisti ilmi, tulee silloin ottaa yhteys sosiaalipäivystykseen, jonka vastuulla on järjestää välittömät turvaamistoimet ja kriisiapu (Åberg 2017, 143).

Poliisin on paikan päällä selvitettävä, tarvitaanko ambulanssia tai lääkäriä, kuka on kutsunut poliisit, kuka on uhri, paikallaolijoiden henkilöllisyys, millaista väkivaltaa on käytetty ja onko tätä tapahtunut aiemmin, tarvitaanko tukihenkilöä ja onko alkoholilla tai huumeilla osuutta asiaan. Kaikki havainnot kirjataan. (Paavilainen & Pösö 2003, 169.) Jo 1990-luvulla on todettu, että poliisilta voi jäädä kotihälytystehtävällä lapset kokonaan huomioimatta. Tällöin poliisin huomio keskittyy täysi-ikäisten välienselvittelyyn, tai vahvaan päihtymystilaan, ja mikäli tilanne on lähtökohtaisesti hankala, jäävät lapset vähemmälle huomiolle. Lapset voivat olla aikuisten toimesta tarkoituksellisesti siirrettynä esimerkiksi toiseen huoneeseen, pois tapahtumien keskipisteestä. (Taskinen ym. 1993, 97.)

Lapset tulee huomioida aina akuutin väkivaltatilanteen jälkeen. Eräs helsinkiläinen lastenpsykiatri on kertonut 1990-luvun lopussa kohdanneensa työssään viikoittain useita väkivaltaisissa perheissä eläviä lapsia. Kun hän oli kysynyt lapsilta, mikseivät nämä ole kertoneet asioistaan kenellekään, lapset yleisimmin vastasivat, että kukaan ei ollut kysynyt. (Koski 1999, 22.)

Painostus tai pakottaminen ei saa lasta puhumaan. Hän tietää, mitä salaisuuden paljastaminen merkitsee ja mitä siitä voi seurata. Kun lapsi kertoo suoraan väkivallasta, usko häntä ja kannusta häntä puhumaan, kehu hänen rohkeuttaan ja yritä asettua lapsen asemaan. Ole ystävällinen ja myötätuntoinen, ja kerro, että olet valmis kuuntelemaan lisää, mikäli hän haluaa kertoa enemmän. Koskaan ei saa asettaa lapsen omia vanhempia kyseenalaiseksi hänen silmissään, he ovat lapsen ainoat vanhemmat. Lapselle voi toki kertoa, että kaikki aikuiset tekevät virheitä ja voivat joskus toimia väärin. (Huhtalo ym. 2003, 56.)

Poliisin tulee tehdä rikosilmoitus, mikäli tulee esiin epäily, jossa lapsen olisi kohdistettu lievääkin väkivaltaa, sillä lapsen kohdistunut lieväkin pahoinpitely on virallisen syytteen alainen rikos. Näin ollen asiassa käynnistetään esitutkinta. (Paavilainen & Pösö 2003, 172.)

2.3.6 Lapsen puhuttaminen

*"Olet nalle urhea, kun hait sä täältä apua.
Vanhemmat jos tappelee, sua syylliseksi ei se tee!"*
Urhea Pikku-Nalle (Laiho 2000, 24).

Lasten kanssa tulee tehtäväpaikalla puhua ja heiltä tulee kysyä, mitä tapahtui. Hyvänä menetelmänä pidetään videointia, niin lapsen alustavassa puhutuksessa kuin esitutkinnassa (Paavilainen & Pösö 2003, 171, 172). Kun lapsen kanssa puhutaan, on otettava huomioon lapsen ikä ja kehitystaso. Lapsia ei tule aliarvioida, mutta heille ei saa myöskään puhua liian aikuismaisesti. (Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006, 71.)

Lapselle tulee aina puhua totta. Väkivaltaisessa kodissa lapset saavat harhaisen kuvan väkivaltaisesta maailmasta. Lapselle tulee kertoa syyllisyydestä ja vastuusta ja siitä, kenellä vastuu väkivaltatilanteissa on. Lapsen on saatava tietää, ettei hän ole syyllinen väkivaltaan, eivätkä mitkään hänen teoistaan tai puheistaan oikeuta ketään toista ihmistä käyttämään väkivaltaa. (Huhtalo ym. 2003, 56.)

Poliisin kenttämuistion ohjeistus on lapsen puhuttamisesta seuraavanlainen: *"Jos tapaat lapsen tehtävällä ja haluat selvittää, onko lapseen kohdistunut rikos, puhuta lasta vain sen verran, että saat käsityksen, onko lapseen mahdollisesti kohdistunut rikos."* (Arvelin & Rantaeskola 2016, 18).

Lapselle tulee myös kertoa totuusvelvoitteesta hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Kenttämuistio antaa poliisille ohjeen, että lapselle on kerrottava, ettei tämän tarvitse sanoa mitään, jollei halua. Lapselle on myös sanottava, että kaikki hänen kertomansa tulee olla totta. (Arvelin & Rantaeskola 2016, 18.)

Lapsella voi olla aiheellisiakin pelkoja olla kertomatta asioistaan muille. Hän saattaa pelätä, mitä kertomisesta voi seurata hänelle itselleen tai hänen perheelleen. Lapsi voi myös hävetä tai kokea itsensä syylliseksi tapahtumiin. Nämä tuntemukset on syytä ottaa huomioon. Lapselle voi korostaa, että vastuu tapahtumista on aikuisella. Syy ei ole lapsen, ja että aikuisen on tiedettävä mikä on oikein ja mikä väärin. (Andell ym. 2005, 37.) Lapsi kannattaa myös puhuttaa erillään aikuisista. Lapsi ei voi puhua väkivaltaa käyttävästä aikuisesta tämän ollessa yhtä aikaa paikalla. Kun lapsella on molempien vanhempien

ääneen annettu lupa kertoa asioistaan ja kokemuksistaan, on hänen helpompi olla. (Huhtalo ym. 2003, 55.)

Eija Paavilainen on vuonna 1998 tehnyt tutkimuksen lasten kaltoinkohtelusta perheessä. Paavilainen on tutkinut yhteistyötä lasta kaltoin kohtelevan perheen ja heitä hoitavan terveydenhoitajan välillä. Paavilaisen tutkimuksen mukaan tämän perhettä hoitavan henkilön on koettu persoonallisella tasolla olevan hyvä silloin, kun työntekijä on sellainen, jolle voi, ja uskaltaa puhua. Työntekijä on tasavertainen, ymmärtävä, vilpitön, lämmin, positiivinen ja uskoo asiakastaan. Hän osaa keskustella, kysyy suoraan, häntä on helppo lähestyä ja hän välittää siitä, mitä asiakkaalle tapahtuu. Kaikki asioita, jotka asiakas vaistoaan melko nopeasti. Paavilaisen tutkimuksen mukaan oli mielenkiintoista se, että poliisit koettiin ymmärtäväisimpinä ja hyödyllisimpinä perhettä kohdanneina työntekijöinä. Tutkimuksessa todettiin, että tämä saattaisi johtua siitä, että poliisi tuo usein perheen akuuttiin tilanteeseen konkreettisesti avun ja hetkellisen pelastuksen. (Paavilainen 1998, 89.)

Lapsen kohtaamiseen ja puhutukseen tarvitaan aikaa, jotta voidaan selvittää tapahtumien perustiedot. Lapseen pyritään saamaan kontakti ja hänelle kerrotaan, miksi poliisi on tullut paikalle ja mitä poliisi tekee. Usein lapset eivät halua kertoa väkivallasta, ja ovat olevinaan tietämättömiä. Tutkimusten mukaan kuitenkin lähes kaikki lapset tietävät, mitä väkivaltatilanteissa tapahtuu. Mikäli tilanne vaatii, pyydetään lastensuojelun työntekijä paikalle. (Paavilainen & Pösö 2003, 170; Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006, 72.) Lapsilla ja nuorilla on tapahtumista omia ajatuksia ja merkityksiä, joiden selvittäminen on mahdotonta, jollei heitä kuunnella ja oteta mukaan tilanteen selvittämiseen (Oranen 2001, 47).

Lapselle on luotava turvallinen ilmapiiri, jossa hän uskaltaa vastata vanhempien käyttäytymistä koskeviin kysymyksiin (Koski 1999, 30; Laiho 2000, 30; Moffat 2003, 123). Lapsi on lähtökohtaisesti yleensä lojaali kumpaakin vanhempaansa kohtaan, eikä häntä tulisi asettaa omassa asiassaan tuomarin rooliin. Tällöin vaaditaan lapsen asiaan osallistuvilta päätöksentekijöiltä ja muilta toimijoilta huomattavaa ammattitaitoa ja hienovaraisuutta. (Tolvanen & Vuento 2012, 57.) Rikoksen kohdanneen lapsen tai nuoren kanssa tulee olla rauhallinen ja antaa hänelle oma aika kertoa rauhassa tapahtumista. Kaikki, mitä lapsi oma-aloitteisesti kertoo, on kirjattava muistiin. (Åberg 2017, 142.)

Useimmat lapset pystyvät puhumaan väkivallasta. Joillekin lapsille se voi olla kuitenkin vaikeaa, esimerkiksi silloin, kun lapsi on traumatisoitunut. Trauma vaikuttaa kaikkien ihmisten tapaan kommunikoida ja olla vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Lapsi haluaa kenties unohtaa tapahtuneen, ja tällöin välttelee väkivallasta puhumista. Asiasta kertominen toisi ikävät asiat takaisin mieleen. Kun lapselle selitetään, että häntä ja hänen perhettään voidaan auttaa paremmin, mikäli hän kertoo asioista, voi lapsi yleensä suostua puhumaan. (Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006, 71.)

Muistikuvien lähteiden erottelukyky ei ole pienillä lapsilla kovin kehittynyt. Lapset voivat liittää omiin kokemuksiinsa vanhempien kertomia yksityiskohtia, jotka eivät pidä paikkaansa. Lapsille tarkennettaessa, että todelliset tapahtumat tulisi erotella myöhemmin kuulemista seikoista, 5-8-vuotiaiden virheellisyydet vähenevät, kun taas sitä nuorempien ei. Mikäli pieni lapsi vastaa johdattelevaan kysymykseen myöntävästi, ei häneltä voi jälkikäteen tarkistaa tapahtuiko näin todella vai ei. (Taskinen 2003, 77.)

Johdattelevien kysymysten vaara piilee myös siinä, että jos ne yhdistetään sosiaaliseen painostukseen, osa lapsista vastaa mihin tahansa kysymykseen myöntävästi. Lapset saattavat tällöin olettaa, että kysyjä haluaa kuulla juuri tietyn vastauksen tai he eivät ymmärrä kysymystä, mutta haluavat olla mieliksi, tai heidän mieliin palautuu tapahtuman viimeisimmät tiedot erheellisesti, vaikka tiedot olisivat peräisin tapahtuman jälkeisistä keskusteluista tai haastatteluista. Lapset voivat myös tuottaa itsenäisesti vääriä yksityiskohtia, jotka sopivat epäilystä esitettyihin stereotypioihin tai haastattelun syyttävään ilmapiiriin. (Taskinen 2000, 77; Moffat 2006, 121-122.)

Rikoksen uhrin käsikirja antaa yleisen ohjeistuksen rikoksen uhriksi joutuneen lapsen kohtaamiseen, jossa on tärkeintä inhimillinen vuorovaikutus ja aito välittäminen sekä kohtaaminen ja kuunteleminen. Lapset ja nuoret tarvitsevat aikuista, joka tarttuu tilanteeseen, sillä heidän voi olla vaikea ymmärtää tapahtunutta rikosta. (Åberg 2017, 142.)

Sari Lepistö julkaisi 2010 tutkimuksen, jossa hän tutki nuorten kokemaa perheväkivaltaa. Lepistön tutkimuksessa kohdejoukkona oli tutkimuksen kyselyn toteutusajankohtana yhdeksäsluokkalaiset, joilla koettiin olevan lapsuus takana ja heidän koettiin olevan riittävän kehittyneitä vastaamaan pitkäköön ja monivaiheiseen kyselylomakkeeseen. Lomakkeessa haluttiin tietoa seuraavista teemoista: nuorten muistikuvat perheestä, lapsuudesta ja ihmissuhteista, perheväkivaltakokemukset ja selviytyminen, kuten oma

suhtautuminen, jaksamista auttaneet asiat sekä esteet ja odotukset avun saamiselle. Tutkimus toi esiin muun muassa seuraavia huomioita:

- Kaikkien työssään nuoria kohtaavien ammattilaisten tulee kiinnittää huomiota esiin tulevaan lieväänkin väkivaltaan, kuten ruumiilliseen kuritukseen tai perheväkivallan todistamiseen. Lievästäkin väkivallasta kertova nuoren tarina, voi olla merkki vakavamman väkivallan riskistä, jolloin nuorta tulisi kuunnella huolellisesti.
- Nuoren positiivinen asenne väkivaltaa ja ruumiillista kuritusta kohtaan tulee huomioida. Ruumiillista kuritusta kohtaan oleva positiivinen asenne madaltaa kynnystä käyttää itse väkivaltaa. Nuorille tulee antaa tietoa väkivallan yleisyydestä, jotta he voivat arvioida omia toimintatapoja ja asenteitaan.
- Nuorelta tulee kysyä suoraan ja hänen kanssaan tulee puhua avoimesti hänen ihmissuhteistaan perheessä ja sen ulkopuolella, vanhempien kasvatuskäytännöistä ja huolehtivuudesta sekä tavoista ratkaista ristiriitoja.
- Väkivaltaa kokeneiden nuorien kannalta puuttuminen ei välttämättä tarkoita radikaaleja toimenpiteitä ja nopeita muutoksia, vaikka he kokevat puuttumisen myös turvallisena välittämisenä, vaan heille tulisi tarjota tukea ja turvaa aktiivisesti ja antaa mahdollisuus puhua ongelmistaan. (Lepistö 2010, 98-99.)

Arvioitaessa väkivallan vaikutuksia pitää muistaa, että tutkimuksissa käsitellään aina todennäköisyyksiä, ja niiden perusteella ei voida tehdä johtopäätöksiä yksittäisen lapsen tilanteesta. Lapsen tilanteesta saa luotettavan kuvan vain vuorovaikutuksesta hänen kanssaan. (Paavilainen & Pösö 2003 Orasen 2001a mukaan, 241.)

3 Tutkimuksen perusta

Tässä luvussa kerrotaan tutkimuksessa käytetyistä menetelmistä ja selvitetään, miten kyseisiä menetelmiä käytettiin osana tutkimusprosessia. Luvussa käsitellään lyhyesti tutkimuksen luonnetta ja avataan aineistonkeruu-, analysointi- ja analyysien tulkitsemismenetelmien käyttöä ja soveltamista.

Tutkimukseen kerättiin aineistoa aiemmista tutkimuksista ja kirjallisuudesta sekä teemahaastattelusta. Aineiston määritelmien kirjaaminen auki auttoi avaamaan aihetta ja pääsemään lähemmäs lapsen puhuttamisen teoriaa sekä poliisin ensipartion toimintaa lapsen kohdistuneella väkivaltatehtävällä. Haastattelujen kautta saatiin kokemuksia, esimerkkejä ja mielipiteitä lapsen puhuttamisesta. Näiden kautta voidaan kirjallisen teorian ohella nostaa esiin pohdintaa ja selkiyttämistä vaativia merkityksiä.

3.1 Laadullinen tutkimusmenetelmä

Todellisen elämän kuvaaminen on lähtökohtana kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa ja siihen sisältyy ajatus totuuden moninaisuudesta (Hirsjärvi ym. 2009, 161). Laadullinen menetelmä valikoitui tähän tutkimukseen muun muassa siksi, että tutkimus tehdään luonnollisissa olosuhteissa ja siinä voidaan käyttää ihmistä tiedonkeruun lähteenä. Tämä tutkimus toteutettiin laadullisena tapaustutkimuksena, käyttämällä kahta eri tietolähdetyyppeä. Kirjallisesta materiaalista luotua teoriaa täydennettiin haastattelemalla aihealueen asiantuntijoita.

Laadullisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä pikemmin löytää tai paljastaa tosiasioita, kuin todentaa jo olemassa olevia (totuus)väittämiä. Tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonhankintaa, ja aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa sekä tiedonkeruun välineenä suositetaan ihmistä. Edellisten lisäksi valitaan kohdejoukko tarkoituksenmukaisesti, eikä satunnaisotoksella, käsitellään tapauksia ainutlaatuisina sekä tulkitaan aineistoa sen mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 161, 164.) Tässä tutkimuksessa on teemahaastattelun kohdejoukko valikoitu tarkoituksenmukaisesti lapsirikosten tutkijoista. Heillä on käsitys siitä, miten lapsen puhuttaminen voi vaikuttaa rikoksen selvittämiseen ja millä tavoin lapsen puhutukseen tulisi poliisipartion tehtäväpaikalla suhtautua. Myös kirjallinen materiaali valittiin tarkoituksenmukaisesti. Kirjallisuudesta ja aiemmista tutkimuksista poimittiin aiheeseen liittyvä teoriapohja, josta saatiin tulkittua aineistolle johtopäätöksiä. Kirjallinen teoria tukee hyvin haastatteluissa esiin tulleita johtopäätöksiä.

Laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan tiettyä toimintaa, saavuttamaan laajempi ymmärrys tutkittavasta kohteesta tai antamaan siitä teoreettisesti mielekäs tulkinta tutkimukseen osallistuvien henkilöiden kautta. Tärkeä osa tutkimusta ovatkin usein eri henkilöiden käsitykset ja tulkinnat tutkittavasta asiasta. Laadullisen tutkimuksen aineisto voi koostua esimerkiksi kirjallisesta materiaalista, kuvista tai tutkimukseen osallistuvien

henkilöiden sanoista. Henkilöiden omat tulkinnat ja mielipiteet saavatkin usein tilaa laadullisessa tutkimuksessa. (Huttunen & Metteri 2008, 34.) Tässä tutkimuksessa lapsirikostutkijoiden haastattelun sekä kirjallisen aineiston kautta pystyttiin nostamaan esiin tulkintoja tutkittavasta aiheesta. Tutkimuksen kautta saavutettiin laajempi ymmärrys lapsen puhuttamisesta tehtäväpaikalla.

Laadullisen tutkimuksen määritteet ovat pääsääntöisesti yhteneväisiä, riippumatta lähteestä. Laadullisella lähestymistavalla kuvataan jotain tiettyä toimintaa, pyritään saavuttamaan ymmärrys tutkittavasta ilmiöstä tai tarjotaan tulkinta tutkittavasta ilmiöstä henkilöiden mielipiteiden avulla. Parhaimmillaan laadullinen tutkimus tuo kohderyhmän näkökulman tukemaan tutkijan omaa ajattelua. (Huttunen & Metteri 2008, 34.) Tässä tutkimuksessa kohderyhmän, haastateltavien sekä kirjallisen aineiston mukanaan tuoma näkökulma tukee tutkijan omaa ajattelua.

Tutkimuksessa tulee ilmi laadulliselle tutkimukselle ominaiset piirteet, muun muassa hypoteesittomuus. Teemahaastattelun kohdejoukko on valittu tarkoituksenmukaisesti aiheeseen liittyen. (Huttunen & Metteri 2008, 35.) Tässä tutkimuksessa tulokset perustuvat tutkijan omiin päätelmiin.

3.2 Tutkimusongelma ja aiheen rajaus

Lapsen puhuttaminen häneen kohdistuneessa väkivaltatilanteessa on itsessään rajallinen aihe. Lapsen kohdistuneet väkivaltatilanteet tulevat harvoin julki niiden ollessa mitä suurimmissa määrin piilorikollisuutta. Perheväkivalta on yleensä asia, josta vaietaan, ja lapsi joutuu yksin kantamaan raskasta taakkaa. Asiasta ei puhuta sen enempää vanhempien, kuin sisarusten tai sukulaisten kanssa. Lasta saattaa pelottaa tai häntä voi hävettää kertoa perheessä tapahtuvasta väkivallasta tai häntä on saatettu kieltää puhumasta aiheesta. (Ensi- ja turvakotien liitto 2006, 82.)

Aihetta valitessa joutui pohtimaan kiinnostuksen kohteita, mihin on valmis sitoutumaan ja mitä haluaa edistää tutkimuksessaan (Hirsjärvi ym. 2009, 66). Kiinnostuksen kohteena on lapset, ja poliisin roolissa lapsiin kohdistuneet rikokset. Tällä tutkimuksella halutaan edistää kentällä työskentelevän poliisin tietoisuutta siitä, miten lapsen suhtautua ja kuinka lasta voi puhuttaa tehtäväpaikalla, jossa lapsen epäillään kohdistuneen väkivaltarikos.

Aiheen rajaus lähti pohtimalla kiinnostuksen kohteita. Lapsiin kohdistuneiden rikosten suuren selvityksintressin kautta heräsi kiinnostus juuri tähän aiheeseen. Tutkimusongelma pyrittiin rajaamaan mahdollisimman tarkasti, jotta tuloksia voisi analysoida kriittisesti ja analyysistä saada konkreettisia tuloksia. Ensin aihepiiristä rajattiin laajuuden vuoksi pois lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset, niiden ollessa oma laajempi kokonaisuutensa. Tutkimukseen päätettiin ottaa mukaan lapsiin kohdistuneet väkivaltarikokset, sillä aineistoa löytyi runsaasti ja väkivalta on aiheena aina ajankohtainen. Aineiston kokoamisen yhteydessä tuli selväksi, että on hyvä rajata tutkimuksen ulkopuolelle lapsi väkivallan sivustaseuraajana. Monessa aineistossa käsiteltiin samassa yhteydessä lasta väkivallan todistajana, mutta nyt haluttiin tutkia sitä, miten ja mitä lapsi kertoo, kun on itse ollut väkivallan kohteena. Tutkimuksen ulkopuolelle rajattiin myös poliisin taktinen ja tekninen toiminta, sillä tutkimus haluttiin pitää julkisena.

Tutkimusongelmaksi nousi esiin se, että tuleeko poliisipartion puhuttaa lasta häneen itseensä kohdistuneessa väkivaltatilanteessa, ja tästä saatiin tutkimuskysymykset, joiden mukaan luotiin teemat haastattelulle. Tutkimuskysymykset, joiden mukaan aihetta lähdettiin tutkimaan, ovat: Mikä on poliisin ensipartion toiminnan merkitys lapsen kohdistuvalla väkivaltatehtävällä? Miten käyttökelpoinen on poliisin kenttämuistion ohjeistus lapsen puhuttamisen osalta lapsen kohdistuneella väkivaltatehtävällä? Miten lapsen ikä ja kehitystaso vaikuttaa lapsen puhuttamiseen lapsen kohdistuneella väkivaltatehtävällä? Miten lapsen kuuleminen tai kuulematta jättäminen vaikuttaa asian tutkintaan? Mitä poliisin ensipartion tulisi ottaa huomioon lapsen puhuttamisesta lapsen kohdistuneella väkivaltatehtävällä?

3.3 Aineiston analyysi

Aineistoa voidaan analysoida monin eri tavoin. Aineiston analysoinnin jaottelun suhteen voidaan pääperiaatteena pitää sitä, että valitaan sellainen analyysitapa, joka tuo parhaiten vastauksen ongelmaan tai tutkimustehtävään. Tulkinnaksi voidaan kutsua sitä, kun aineiston analyysin aikana nousee esille merkityksiä, jotka vaativat selkiyttämistä ja pohdintaa. Olisi pyrittävä vastaamaan kysymykseen, mitkä ovat olennaiset vastaukset tutkimuksen ongelmiin. (Hirsjärvi ym. 2009, 224, 229, 230).

Tässä tutkimuksessa voidaan käyttää ymmärtämiseen pyrkivää lähestymistapaa, eli laadullista analyysia ja päätelmien tekoa. Juuri analyysi koetaan monesti laadullisessa

tutkimuksessa vaikeaksi, koska tiukkoja sääntöjä analyysin tekoon ei ole olemassa ja vaihtoehtoja on paljon tarjolla. Niinpä tutkija tekeekin alustavia valintoja aineistoon tutustuuessaan ja sitä teemoittaessaan. Aineiston runsaus ja ihmisläheisyys tekevät laadullisen tutkimuksen analyysivaiheen vähintään mielenkiintoiseksi ja haastavaksi. (Hirsjärvi ym. 2009, 224, 225.)

Kun laadullisessa tutkimuksessa aineistoa kerätään monissa eri vaiheissa ja monesti eri menetelmillä rinnakkain, analyysia tehdään pitkin matkaa, eikä vain yhdessä vaiheessa tutkimusprosessia (Hirsjärvi ym. 2009, 223). Tutkimuksessa on aineiston keräämisvaiheessa tehty analyysia siitä, miten tutkimuksessa käsillä olevassa tilanteessa lasta kohdellaan ja mikä tulisi olla poliisin tietämys ja ymmärrys lapsen puhuttamisesta paikan päällä. Haastattelujen aikaan analyysiin tarttuivat erilaiset muodot, joilla lasta voidaan puhuttaa, sekä merkitys, mikä lapsen puhuttamisella voi parhaimmillaan tai pahimmillaan olla asian rikostutkinnalle. Lapsen puhutukseen liittyviä, huomioonotettavia seikkoja nousi myös analyysin aikana esille.

3.4 Teemahaastattelu

Teemahaastattelun katsottiin sopivan tähän tutkimukseen siksi, että se on puoliksi jäsennelty eli puolistrukturoitu, joten se noudattaa ennalta valittua teemaa, josta haastateltava saa kertoa vapaasti. Teemahaastattelun nimikin kertoo siitä, että haastattelu etenee tiettyjen ennalta valittujen teemojen varassa. Tämä mahdollistaa sen, että tutkijan näkökulma jää haastattelussa taka-alalle, jolloin haastateltavien ääni tulee kuuluviin. Tutkimuksessa käytetty haastattelumuoto ottaa huomioon sen, että keskiössä ovat ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamat merkitykset, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 48.)

Tämän tutkimuksen haastattelun teemoiksi määrytyivät:

- 1) Ensipartion toimet lapseen kohdistuneessa väkivaltatilanteessa
- 2) Poliisin kenttämuistion ohjeistus lapsen kuulemisesta
- 3) Lapsen iän ja kehitystason merkitys
- 4) Lapsen kuuleminen tai kuulematta jättäminen ja sen merkitys asian tutkintaan
- 5) Ohjeet tai vinkit kenttäpartiolle

Teemahaastattelun luonteeseen kuuluu se, että haastattelut tallennetaan. Näin haastattelu sujuu nopeasti ja ilman katkoja. (Hirsjärvi & Hurme 2017, 92.) Tämän tutkimuksen haastattelut nauhoitettiin ja ne litteroitiin, eli puhtaaksikirjoitettiin sanasta sanaan.

Haastatteluihin valikoitui Lohjan poliisiasemalta kolme vanhempaa rikoskonstaapelia, jotka tutkivat lapsirikoksia. Heillä on kaikilla erilainen kokemusta poliisin työstä sekä lapsirikostutkinnasta. Kaksi haastatelluista on naisia ja yksi mies. Haastattelut tehtiin syyskuun ensimmäisellä viikolla 2018. Haastattelujen pohjalta haluttiin tehdä johtopäätöksiä siitä, miten lasten kanssa tulisi toimia heihin itseensä kohdistuneessa väkivaltatilanteessa ja kuinka tarkasti lapsen kanssa kannattaa ja voi jutella. Haastateltavat pysyvät nimettöminä ja heitä kutsutaan kirjaimilla A, B ja C.

A on valmistunut poliisikoulusta vuonna 2010, jonka jälkeen ei ole ollut poliisin työssä kuuteen vuoteen. Vuonna 2016 hän on tullut Lohjan poliisiasemalle lyhytkestoiseen tutkintaan vanhemman rikoskonstaapelin virkaan. Virkaikää on kaksi vuotta, joista noin vuoden hän on tehnyt lapsiin liittyvää rikostutkintaa.

B on valmistunut poliisiksi vuonna 2008 ja hän on aloittanut vanhempana rikoskonstaapelina 2009. Vuonna 2010 hän on alkanut kuulla lapsia, toisen tutkijan kuitenkin tutkiessa jutut. Vuonna 2011 B siirtyi väkivaltarikosryhmään, ja tutki siellä jonkin verran lapsiin kohdistuneita rikoksia. Lapsirikostutkinnan kurssin B on käynyt Poliisiammattikorkeakoululla vuonna 2013 ja siitä eteenpäin tutkinut lapsiin kohdistuneita rikoksia. Virkaikää on kymmenen vuotta.

C valmistui poliisiksi vuonna 2005. Hän oli alkuun valvonta- ja hälytyssektorilla töissä ja tutkintaan siirtyi kymmenen vuotta sitten. Lapsiin kohdistuvien rikosten pääasiallisena tutkijana C on toiminut noin kuusi vuotta. Virkaikää on 13 vuotta.

Jokainen haastateltava haastateltiin henkilökohtaisesti. Kaikki saivat tutustua etukäteen haastattelun teemoihin. Yksi tutkijoista oli etukäteen pohtinut asiaa ja lähettänyt vastaukset sähköpostilla, tullen kuitenkin vielä haastatteluun ja kertoen haastateltaessa tarkennuksia ja huomioita kirjaamiinsa vastauksiin.

3.4.1 Ensipartion toimien merkitys lapsen kohdistuneessa väkivaltatilanteessa

Ensipartion toimilla koettiin olevan merkitystä esimerkiksi siltä osin, että pahimmillaan lapsen puhutus tai puhuttamisen puute voi pilata koko jutun esitutkinnan, kun taas parhaimmillaan videoitua puhutusta voidaan käyttää tuomioistuimessa todisteena. Esimerkkinä C kertoi haastattelussaan tilanteen, että lasta oli puhutettu, mutta

puhutustilannetta ei oltu kuvattu tai siitä ei ollut muutakaan dokumenttia, että lapsi yleensä olisi puhunut, ja se kaatoi koko jutun esitutinnan, ja esitutkinta jouduttiin päättämään riittävän näytön puutteessa. Myös se, että lasta aletaan johdattelevilla kysymyksillä ”tentaamaan”, voi vaikuttaa lapsen kertomuksen luotettavuuteen siinä määrin, että lapsen kertomus evätään kokonaan esitutkinnassa tai tuomioistuimessa käytettäväksi.

Parhaimmillaan lapsen puhutuksen koettiin olevan sitä, että siitä saa kuvan, onko epäiltyä rikosta tapahtunut. Puhutus on mieluusti videoitu ja siinä on esitetty ainakin ne kysymykset, jotka löytyvät poliisin kenttämuistiosta. Kaksi tutkimukseen haastatelluista tutkijoista painotti, että videointi olisi aina lasta puhutettaessa tehtävä, sillä se voi vaikuttaa lapsen kuulustelun luotettavuuden arviointiin ja parhaimmillaan sitä voidaan käyttää tuomioistuimessa todisteena (B ja C haastattelut).

”On tottakai ja on isokin merkitys. En näkis, että sillä ensipartion toiminnalla parhaimmillaankaan oo mitään kovin suurta selvittävää merkitystä, mä luulen, et se kontakti ensipartiolla lapsen kanssa on aika pintapuoleista ja nopeeta.” (A:n haastattelu.)

”Ja sit ei välttämättä, ku se partiolla ei välttämättä oo sitä kokemusta, ja osaamista, et miten kannattaa. Et se on vähän noi lapset sellasii, et saattaa ykskii pieni sana olla semmonen, et sit se helposti lähtee niinku väärään suuntaan se, se juttu.” (B:n haastattelu.)

”Iso merkitys. Koko rikostutinnan tai lapsen kertomuksen luotettavuuden voi helposti pilata, jos ei keskity siihen, mitä tekee. Varsinkin, jos on tilanteessa haastatellut muita osallisia.” (C:n haastattelu.)

B kertoi esimerkin, jonka mukaan mies oli saatu itse teosta kiinni, kun oli naapurin pienen tytön, noin neljävuotiaan houkutellut pusikon taakse, ja siellä vetänyt omat housunsa alas, ja käsenyt tytön pyöritellä pippeliä niin kuin pullataikinaa. Naapurin miehet olivat nähneet tilanteen, ja olivat menneet itse mennä miehen kimppuun, mutta olivat kuitenkin soittaneet poliisin paikalle. Paikalle tullut partio oli puhuttanut tytön, ja he olivat nauhoittaneet puhutuksen. Tyttö oli osannut hyvinkin tarkkaan kertoa, mitä oli tapahtunut, ehkä siksi, koska tapahtumat olivat tuoreessa muistissa. B oli sitä mieltä, että tuossa esimerkkitapauksessa oli puhutus toiminut ja erinomaista siinä oli se, että se oli nauhoitettu, sillä nauhoitusta voitiin käyttää käräjillä todisteena.

”Mä näkisin sen ensipartion roolin enemmänkin sellaisena, et mahollisuuksien mukaan pyritään suojaamaan sitä lasta siinä tilanteessa aikuisten vaikutuksilta. Et se on ehkä keskeisin ja paras, mitä siinä partio voi tehdä” (A:n haastattelu.)

”Jos lähdetään kovin aktiivisesti lasta jututtaan, ni ne riskit, et sen lapsen kertoman näyttöarvo heikkenee, ni on tosi isot. Sanoisin, et parhaimmillaan se on sitä, ettei ”kontaminoida” sitä lapsen kertomaa, et turvataan se lapsen puhuttamisen jatko. Ja pahimmillaan se on tietenkin sitten se, että siihen lapseen vaikutetaan siinä vaiheessa jo niin voimakkaasti, et se sitten varsinaisella kuulemisella ei saada pitävää ja uskottavaa näyttöä siihen asiaan.” (A:n haastattelu.)

”Lapsella on taipumus päästä pois vaikeista tilanteista ”myöntymällä”, vastaamalla, mitä haastatteliija haluaa kuulla. Erityisesti pelottava alkutilanne voi johtaa tähän. Johdattelun mahdollisuus on erittäin suuri.” (C:n haastattelu.)

”Myös sen partion läsnäollessa se on hyvä huomioida, et se lapsi ois suojattu siltä, mitä siinä aikuiset puhuu. Koska myös se voi vaikuttaa sen lapsen kertomaan myöhemmin. Et pitää lapsen erillään aikuisista, et siinä ei tuu sitten, että lapsi kuulee, että miten äiti ja isä syyttelee toisiaan mistä hyvänsä ja kattoo miten poliisit reagoi mihkään juttuihin.” (A:n haastattelu.)

”Tosi tärkeä on se, että se aikuinen, kun aikuista haastattelee tai puhuttaa siellä paikan päällä, niin ettei se lapsi kuule sitä, mitä se aikuinen puhuu. Et ois sellanen niinku tosi tärkeä. Et pyrkis pitää sen lapsen erillää. Sit käy monesti niin, et se lapsi alkaa kertomaan sitä, mitä se on kuullu. Vaikka tapahtuma olis ollu jotain muuta.” (C:n haastattelu.)

Johdattelun vaaroista puhuivat kaikki tutkijat. B ja C totesivat kuitenkin sen, että johdattelua ei kannata pelätä, kun kysyy lapselta ainakin sen verran, että saa kuvan siitä, onko mitään tapahtunut.

A ja C painottivat myös sitä, että lapsi olisi eri tilassa tai ainakin kuuloetäisyyden ulkopuolella silloin, kun aikuisia puhutetaan. Aikuisen kertoman kuuleminen voi vaikuttaa lapsen kertomaan todella paljon, sillä lapsi haluaa monesti kertoa sen, mitä aikuinen haluaa kuulla. Jos lapsi kuulee aikuisen kertoman, voi hän muuttaa todellisia tapahtumia niin, että hän kertoo samaa tarinaa, kuin aikuinen on kertonut puhutettaessa. C halusi painottaa sitä,

että lasta voisi mahdollisuuksien mukaan tilanteessa puhuttaa se, joka ei ole puhuttanut aikuisia, jolloin johdattelun mahdollisuus pienenee, sillä puhuttaja ei tiedä tapauksesta vielä paljoa.

B ja C ottivat kantaa siihen, että puhutus olisi hyvä videoida. C oli jopa sitä mieltä, että olisi ehdottoman tärkeää, että puhutus videoitaisiin ja että videointia tulisi kaikkiaan käyttää muutenkin reilusti enemmän ja useammissa tapauksissa, sillä videolla voi olla näyttöarvoa tuomioistuimessa. (B:n ja C:n haastattelut).

3.4.2 Poliisin kenttämuistion ohjeistus lapsen kuulemisesta

Ohjeistusta pidettiin hyvänä yleisohjeena, jota tulisi käyttää. Siihen haluttiin myös lisätä se, että lasta ei puhuttaisi se henkilö, joka on puhuttanut muita paikallaolijoita, erityisesti aikuisia. Tällöin vaara lapsen johdattelulle on pienempi, kun ei tiedä aikuisen tai jonkun muun tapahtumapaikalla olleen kertomusta, mielipiteitä ja kannanottoja.

”Johdattelusta voisi olla vielä konkreettisesti kirjattuna: ”Älä anna lapselle mitään sellaista kysymyksilläsi, jota lapsi ei ole itse sinulle sanonut: lapsi: ”...ja sitten se löi minua.” Konstaapeli: ”...Löikö isä sinua nyrkillä?” Lapsi ei puhunut isästä, eikä nyrkillä lyömisestä. (C:n haastattelu.)

”Ohjeistus on ihan hyvä. Varsinkin jos haluaa todella välttää johdattelun, niin kysyy vain ohjeessa mainitut kysymykset, ja jättää tutkijalle lopun haastattelun. Näillä kysymyksillä pääsee ihan riittävästi kartalle, vastasi lapsi pitkästi tai lyhyesti.” (C:n haastattelu.)

”Nauhoitus pitäisi olla automaatio näissä tapauksissa. Tapaukset ovat harvinaisia ja usein myös vakavampia rikoksia. Lopullisen luotettavuuden arvioimisessa on hyvä tietää lapsen haastattelut alusta saakka.” (C:n haastattelu.)

”Huoltajaa en ottaisi tilanteeseen ollenkaan. Perustelisin sillä, että häntä mahdollisesti kuullaan esitutkinnassa asiasta sekä lapsen kertomus voi olla ”luonnollisempi”, kun voi olla ilman huoltajaa.” (C:n haastattelu.)

”Mut jos se on tapahtunu vaikka pari kolme viikkoo sitten, ni ei ni se on menny jo niin pitkä aika, et lapsen mielessä se saattaa jo mennä sillee, et se ei osaa siitä kertoa, et turha sitä on alkaa kaivaa.” (B:n haastattelu.)

”Onhan toi hyvä semmonen niinku pohja, mut ei sitä välttämättä kannata kuitenkaan aina käyttää. Et pitää vähän kattoo siitä tilanteesta. (B:n haastattelu.)

Poliisin kenttämuistion (2016) ohjeistusta lapsen puhuttamiseen rikostapauksen yhteydessä pidettiin yleisesti hyvänä, selkeänä ja riittävän laajana. C oli sitä mieltä, että mikäli puhutustilanteessa kysyy vain ja ainoastaan ohjeistuksen mukaiset mallikysymykset, ja videoi alusta alkaen tilanteen, ei voi mennä pieleen. Sen jälkeen tutkinnan on helpompi jatkaa, kun heillä on suora havainto videon kautta siitä, mitä ja miten lapsi on alustavassa puhutuksessa kertonut. (C:n haastattelu.)

3.4.3 Lapsen iän ja kehitystason merkitys

Haastateltavilta haluttiin kuulla, millainen merkitys on sillä, minkä ikäinen ja kuinka kehittynyt lapsi on, kun häntä puhutetaan häneen itseensä kohdistuneessa väkivaltatilanteessa. Monesti alle kouluikäisiä lapsia ei kuullakaan poliisin tiloissa, eikä poliisi ole kuulustelijana. Poliisi voi pyytää alle kouluikäisen kuulemiseen virka-apua terveydenhuollon yksiköstä, jolloin kuulemisen tekee oikeuspsykologiaan perehtynyt asiantuntija lasten- ja nuorten oikeuspsykiatrisessa yksikössä, joita sijaitsee yliopistollisten sairaaloiden yhteydessä (Ellonen & Rantaeskola 2016, 79).

”Seittemän vuotiaskin on tosi pieni. Kyllä, ja seittemän vuotiaissakin lapsissa on paljon eroja, et toiset osaa kertoa jo hyvinkin paljon asioista, ja oma-alotteisesti, eikä tarvi paljon kysellä, ni se voi kertoa ihan mitä vaan, ni niinku jo. Mut sit toiset on vielä niin pikkusia, että ei oikeen tuu mitään vielä.” (C:n haastattelu.)

Kaikki haastateltavat tutkijat olivat sitä mieltä, että mitä pienempi lapsi, sen parempi olisi, että pääsääntöisesti lapsen kuulemisen tekisi joku, joka tietää lapsen puhuttamisesta enemmän ja olisi mahdollisesti asiaan kouluttautunut. Kaikki toki myös totesivat, että ainakin lapsen alustavan puhutuksen pystyisi poliisi paikan päällä tekemään nykyisen kenttämuistion ohjeistuksen mukaan. C sanoi, ettei ensipartio voi tehdä virhettä, mikäli kysyy vain kenttämuistion ohjeistuksen mukaiset kysymykset.

”Ihan älyttömän paljon, jos lapsi, puhutaan nyt alle 18-vuotiaan määritelmänä, niin 17-vuotiaasta voidaan puhuttaa hyvinkin aikuista vastaavalla tavalla. Eikä siinä käytännön tasolla, normaalisti kehittynyt teini-ikäinen, ni siinei ihan mielettömästi oo mitään sellasia knoppijuttuja mitä pitäis varoo. Mut jos puhutaan alaikäisistä ja mitä nuoremmaks mennään, ni sitä merkityksellisemmäksi se tulee..., et sen kuulemisen ja puhuttamisen tekis joku muu, joka tietää aiheesta jotain enemmän.” (A:n haastattelu.)

”Et mitä pienempi lapsi, ni sitä vähemmän pitäisi puhua sille.” (B:n haastattelu.)

Lapsen iällä on suuri merkitys puhutukseen. Kehitystaso asettaa myös omat rajoitteensa puhutukselle ja sen luonteelle. Yleisesti jokainen haastateltava piti seitsemän vuoden ikää sellaisena rajapyykkinä, ettei sen nuorempaa lasta puhutettaisi paikan päällä. Toki jokainen haastateltava totesi, että tilanteet vaihtuvat, eikä koskaan ole kahta samanlaista tehtävää, joten minkäänlaista kaavaa tai tiettyä tiukkaa rajausta ei ikään, kehitystasoon eikä puhuttamiseen tai sen jättämiseenkään voida tehdä.

”Jos mennään vielä siihen ikään niin... Tietysti kun sit niinkun mekin vältetään sitä, että alle seittämenvuotiaita haastateltaisi ite täällä. Et sit me mennään sinne osaamiskeskukseen virka-apuna tai yhdessä heidän kanssa tai jotain. Mut niinku siinä mieles, niinku sitä ikärajaa pitäis myös siellä kentällä. Et jos ei oo välttämätöntä häneltä siinä mitään kysyä.” (C:n haastattelu.)

3.4.4 Lapsen kuuleminen tai kuulematta jättäminen ja sen merkitys asian tutkintaan

”Onhan se ihan selvää, että samallailla kun kaikilla muillakin, niin tapahtumat on tuoreemmassa muistissa ja ehkä yksityiskohdat en eri tavalla mielessä ja normaali aika ja asioiden miettiminen muuttaa sitä muistijälkeä, mikä, ihan sama mikä aikuisillakin on.” (A:n haastattelu.)

”Plus se aikuisten vaikutus taas, ni mitä enemmän aikaa siinä tapahtuman ja kuulemisen välissä on, ni sitä useempi aikuiskontakti siihen väliin mahtuu. Emmää tarkota näin yleisesti ottaen sitä, et aina ku keikkapaikalla on ala-asteikäinen muksu, ni siltä ei pitäis mitään kysyä, tai tällain, et kyllä partio voi jotain kysymyksiä esittää, mutta siinä on syytä tietää, mitä tekee.” (A:n haastattelu.)

Lapsen kuulemisen puolesta puhui se, että tulee saada tietää, että onko rikosta tapahtunut. Lapsi kannattaa kuulla silloin, kun tilanne tulee akuutisti ilmi ja rikoksen mahdollisuutta ei voida sulkea pois. Toisaalta C kertoi haastattelussa, että mikäli lasta ei ole puhutettu alkutilanteessa, ei välttämättä jatkokuulusteluissakaan saada selville, onko joku aikuinen vaikuttanut lapseen ja hänen kertomaansa ennen kuulustelua. (C:n haastattelu.)

”No jos tulee semmonen olo itelleen, et on epävarma, ni enemmän jättää sit sen tekemättä, ku että lähtee jututtaa väärin. Koska siinä voi olla, et vanhemmat tekee just usein sen virheen, että jos siinä on lapsi, tietenkin vanhemmille tulee se huoli, että pitäis nyt urkkia sitä tietoo, et mitä on tapahtunu, ja yhtäkkiä lähetääänki ihan vahingossa johdattelee sitä lasta. Ja sit varsinkin lapsilla on kuitenkin se, että ne luottaa pääsääntöisesti kaikkiin aikuisiin, ja luulee, et aikuinen on aina oikeassa. Ni sit jos se aikuinen tulee sinne kertoo jotain, ni sit ne olettaa että tää aikuinen kertoo sen, mitä mun pitäis sanoo, eli se on se oikea vastaus. Eli ne saattaa nopeesti mennä siihen mukaan sitte ja miellyttää sitä aikuista, että mun pitää vastata.” (B:n haastattelu.)

”Esitutkinnassakaan harvoin kuullaan 4-vuotiaista tai sitä pienempää, koska luotettavuutta kertomukselle on vaikea saada. Muuta näyttöä pitäisi olla tapahtuneesta rinnalle, että syyttäjää pystyisi niistä syyttämään. Sen vuoksi myös esitutkinnassa pohditaan paljon lapsen etua suhteessa suoritettavaan rikostutkintaan.” (C:n haastattelu.)

Kaikissa haastatteluissa tutkijat halusivat nostaa esiin sen, että mikäli lapseen kohdistuneesta väkivaltatapahtumasta on kulunut jo pidemmän aikaa, eli tilanne ei ole akuutti tai juuri äskettäin tapahtunut, ei lasta kannata puhuttaa paikan päällä sen enempää, kuin varmistaakseen onko lapseen kohdistunut rikos. Jos väkivaltaa on lapseen kohdistettu pienen ajan sisällä poliisin saapumisesta paikalle, kannattaa lasta pyrkiä puhuttamaan ainakin sen verran, että onko häneen kohdistunut rikosta, ja sen jälkeen kannattaa kyllä kysyä haluaisiko lapsi kertoa asiasta enemmän.

Edelleen lapsen puhutuksessa tärkeäksi nousi videointi, jota tulisi käyttää automaattisesti aina, kun lapsen kanssa tapahtumapaikalla keskustele. Erityisen tärkeää videointi olisi nuorempien lasten kohdalla.

Lapsen kuulemisen puolesta puhui se, että kun lapsi kuullaan paikan päällä, voidaan jatkokuulustelun osalta nähdä, ovatko aikuiset pyrkineet vaikuttamaan lapsen

kertomukseen tapahtuman jälkeen, eli onko kertomus muuttunut. Sen puolesta, ettei lasta kuultaisi tapahtumapaikalla taas puhui se, ettei ensipartio vaikuta lapsen kertomukseen johdattelevilla kysymyksillään. Poliisin kenttämuistio on hyvä työväline silloin, kun lapsi kohdataan tehtäväpaikalla, ja on epäily, että lapseen on kohdistettu väkivaltaa. Kenttämuistion ohjetta noudattaen voi lapselta kysyä malliesimerkkikysymykset, joiden kautta lapsitutkijat pääsevät alkuun tapauksen tutkinnan osalta.

3.4.5 Ohjeet tai vinkit kenttäpartiolla

”Jos partio nyt lopulta päätyy puhuttamaan, niin miten sitä puhuttamista tulis tehdä: Ei montaa kysymystä, avoimet kysymykset, ei tarjota lapselle niitä vastauksia siinä kysymyksessä itsessään, eikä myöskään omalla sanattomalla viestinnällä osoiteta, että ollaan johonkin vastaukseen tyytyväisiä tai tyytymättömiä.” (A:n haastattelu.)

”Jos mahdollista, niin aina parempi, että jos lapsen ottaa vaikka maijan välitilaan tai johki omaan huoneeseen tai missä nyt ikinä onkaan sellanen rauhallinen paikka ja laittaa partion kamerasta videon päälle tai omasta puhelimesta sillai, että siinä molemmat näkyy, ja esittää ne kysymykset siinä, niin aina parempi.” (A:n haastattelu.)

”Jos et sä saa siihen lapseen kontaktia, et jos sä huomaat, ettei se lapsi oikeen niinku välitä susta tai tästä jutusta, ni sit ei välttämättä kannata edes yrittää ottaa kontaktia siihen.” (B:n haastattelu.)

”Sehän riittää, et sä saat sen kuvan, et jotain on tapahtunu, ja sit et mitä on tapahtunu, et se riittää, et sit lähetään penkoo.” (B:n haastattelu.)

”Päiväaikaan partion on hyvä huomioida, että tutkinta voi ottaa lapsen heti akuutisti kuulusteluun, jolloin asia saadaan mahdollisesti kertakuulustelulla hoidettua lapsen osalta loppuun.” (C:n haastattelu.)

Muutamia hyviä vinkkejä ja ohjeita ensipartiolla tuli esiin. C halusi muistuttaa ensipartiota siitä, että tapahtumapaikalla saattaa olla myös sisaruksia, ja heitäkin voi olla tarpeen kuulla esitutkinnassa ja silloin heihin pätee lähes kaikki samat asiat kuin asianomistajaan. Mikäli sisarukset kuulevat tarinoita aikuisten tai muiden sisarusten kertomana, voi kuullusta keskustelusta tulla lapsen mielessä totta.

Jotta keskustelu lapsen kanssa saataisiin rauhoitettua ja lapsi luottaisi poliisiin, tulisi lapsi viedä tapahtuman keskeltä jonnekin sivumpaan, rauhalliseen paikkaan, vaikkapa hänen omaan huoneeseen, mikäli mahdollista, ja keskustella lapsen kanssa ilman paikalla olleita aikuisia. Aikuisten kertomusten ja puhutuksen kuuleminen saa lapsen uskomaan, että se mitä aikuinen kertoo tapahtumista, on totta. Tällöin ei saada yksinomaan lapsen kertomaa esille. (A:n ja C:n haastattelut.)

Poliisin tulisi kiinnittää erityistä huomiota omaan sanattomaan viestintäänsä lapseen kohdistuneella rikospaikalla. Lapsi tarkkailee yleensä tilannetta koko ajan, ja poliisin eleet ja ilmeet jonkin asian tyytymättömyydestä saattavat luoda lapselle mielikuvan siitä, että sellaisesta asiasta ei saa puhua, mistä poliisi ei pidä. (A:n, B:n ja C:n haastattelut.)

4 Johtopäätökset

Tutkimuksessa nousi esiin lapsiin kohdistuvan väkivallan monimuotoisuus, minkä tunnistaminen poliisin suorittamilla tehtävillä nousee haasteeksi. Lasta puhuttavalle aikuiselle, tässä tapauksessa poliisille, tuli myös esille erilaisia vaatimuksia. Näistä tärkeimpänä pitäisin sitä, että lapset ylipäättään huomioitaisiin väkivaltatehtävällä. Lapsille annettaisiin aikaa kertoa kokemuksistaan ja tapahtumista, sekä heitä pyritäisiin puhuttamaan erillään tapahtumaan liittyvistä aikuisista.

Kerätyn aineiston mukaan lapsen kuulemisen osalta häneen kohdistuneessa väkivaltatilanteessa on huomioitava lapsen ikä. Mitä nuorempi lapsi on kyseessä, sitä tärkeämpää on, että lapsen puhuttaa asiaan erityisesti perehtynyt henkilö. Poliisin ensipartion tulee lapseen kohdistuneessa väkivaltatilanteessa ottaa huomioon, että paikan päälle voi kutsua lapsirikosten tutkintaan erikoistuneen poliisin, joka pystyy lapsen puhuttamaan tilanteessa. (C:n haastattelu.) Esimerkiksi viikonloppuillaisin ei ole paikalla tutkijaa, joka olisi perehtynyt lapsen kuulemiseen ja mikäli tilanne on akuutti, ja lapsi haluaa kertoa asiasta, on poliisin tällöin lapsi puhutettava. Lasta puhuttaessa olisi ehdottoman tärkeää laittaa videonauhoitus päälle. (C:n haastattelu.)

Poliisin tehtävistä ei yksikään ole samanlainen. Tutkimuksessa esiin nousi se, että lapseen kohdistunut väkivaltatilanne tuo esille jokaisessa ihmisessä tunteita, myös poliisissa. Poliisin tulee ottaa huomioon omat tunteensa lapseen kohdistuneessa väkivaltatilanteessa, sillä ne tiedostaessaan niihin voi vaikuttaa. Kun tilanne on tehtäväpaikalla rauhoitettu,

tulee poliisin puhuttaa tilanteen asianosaiset. Mikäli tila ja tilanne sallii, olisi poliisin hyvä erottaa puhutettava lapsi tapahtumapaikalla olleista vanhemmista. Lapselle tulee kertoa mitä asia koskee, eikä aikuisia jätetä, vaan keskustellaan poliisin kanssa tapahtumista. Lapsen kanssa tulee olla rauhallinen ja lapselle tulee antaa aikaa kertoa rauhassa tapahtumista ja tunteistaan. Lapselle tulee kertoa, ettei hän ole syyllinen tapahtumiin, vaan aikuiset tekevät joskus virheitä ja heidän tulee kantaa teoistaan vastuu.

Poliisin kenttämuistio 2016 sisältää lyhyen ja ytimekkään ohjeistuksen lapsen puhuttamisesta. Tätä ohjeistusta on hyvä käyttää, sillä sen mukaan kysytyt kysymykset eivät anna vaaraa johdattelulle, eivätkä näin ollen vaaranna tapauksen esitutkintaa. Vaikka kysymysten esittäminen tuntuisi vaikealta, halusi tutkija C kertoa poliisipartiolle, että lapselta kannattaa kysyä vähintään: *”Mitä on tapahtunu?”* Tällöin videointi päälle, ja antaa lapsen kertoa tapahtumista. Lisäkysymykset voivat tämän jälkeen olla esimerkiksi: *”Kerro lisää.”* tai *”Tarkennatko tätä?”*. (C:n haastattelu)

Tutkimuksen pohjalta voidaan todeta, että tänä päivänä lähes jokaisella poliisilla on oma matkapuhelin mukana haalarin taskussa. Tällöin on hyvä laittaa videointi päälle aina, kun tehtävällä kohtaa lapsen ja on epäily, että lapseen on kohdistunut rikos. Lapselle tulee kertoa, että tilanne nauhoitetaan ja syy, miksi näin tehdään. Esimerkiksi, että toinen poliisi katsoo nauhan, jotta hänkin saa tietää lapsen kertomuksen, ja lasta sekä hänen perhettään voidaan auttaa paremmin, kun tilanne videoidaan.

Tutkimuksen edetessä tuli esille paljon positiivisia ominaisuuksia ja luonteenpiirteitä, joita lasten kanssa työskentelevillä ihmisillä tulisi olla. Vaikkei poliisi työskentele lasten kanssa jatkuvasti, ovat nämä ominaisuudet hyviä poliisillakin. Myötätunto ja rohkeus puhua lapselle asioiden oikeilla nimillä, ei liian lapsellisesti muttei myöskään pitäen lasta aikuisempana kuin hän on, auttaa varmasti perustyön tekemisessä.

Tutkimuksen mukaan voidaan todeta, ettei lasta saa jättää huomiotta, vaikka poliisista henkilökohtaisesti tuntuisi siltä, ettei lapseen pysty luomaan kontaktia, ja asiaa on vaikea selvittää. Omat tunteet ja vaikea olo tulisi siirtää sivuun ja saada lapsen lausuma sen verran, että voidaan saada selville, onko lapseen kohdistunut rikosta. Vaikka tilanne tuntuisi epämurkavalta tulee poliisin tällaisia tilanteita kuitenkin sietää ja ne tulee hoitaa huomioon ottaen poliisin toimintaa ohjaavat periaatteet ja toimivaltuudet.

Tutkimuksessa kerätyn aineiston mukaan alle kouluikäisiä lapsia ei tulisi puhuttaa pääosin lainkaan, mutta mikäli tilanne on juuri tapahtunut tai tapahtumassa poliisin saapuessa paikalle, tulisi ainakin pieni puhutus pystyä tekemään. (B:n haastattelu) 15 vuotta täyttäneet saavat käyttää puhevaltaa itseään koskevassa asiassa, joten heidät tulee puhuttaa paikan päällä. Tällöinkin puhutus on hyvä videoida.

5 Pohdinta

Työhöni käyttämä teoriamateriaali ja aiemmat tutkimukset ovat osittain 15 tai jopa 20 vuotta vanhaa. Fyysisen väkivallan muodot eivät ole juurikaan muuttuneet vuosien varrella, joten siltä osin tutkimustieto ei ole vanhentunutta. Lasten väkivaltakokemuksista saatu tieto on hieman uudempaa. Uusin työhöni käyttämä lapsiuhritutkimus on vuodelta 2013. Voidaan todeta, että uusia tutkimuksia lasten väkivaltakokemuksista kaivattaisiin, sillä tänä päivänä on digitalisaation ja sen jatkuvan kehityksen myötä tullut myös erilaisia muotoja kohdistaa väkivaltaa lapsiin ja nuoriin, kuten esimerkiksi nettikiusaaminen.

Lapsiin kohdistuneen väkivallan todettiin Ellosen ja kumppaneiden vuoden 2013 tutkimuksessa lasten ja nuorten väkivaltakokemuksista vähentyneen verraten vuoteen 2008. Tässä samassa tutkimuksessa todettiin myös, että kymmenen vuoden aikana, 1998-2008, oli väkivallan yleisyys selvästi vähentynyt. Tämän tutkimuksen perusteella voitiin myös todeta, että myönteinen kehitys lapsiin ja nuoriin kohdistuneen väkivallan vähenemisessä oli jatkunut vuoteen 2008. (Ellonen ym. 2013, 121.)

Tilanteet poliisin kentällä ovat vaihtelevia, ja vähintään haasteellisia. Jokainen tilanne on omanlainen ja siinä on omat kiemuransa. Lapsiin kohdistuneet väkivaltatilanteet eivät varmasti ole yksinkertaisimpia tehtäviä. Kaikissa tilanteissa ei varmasti ole aina aikaa käyttää jokaista työssäni esille tullutta asiaa. Aion itse ottaa työssäni huomioituja asioita mukaan työelämään. Videointi on sellainen asia, johon aion rohkaista jatkossa työtovereitani, ja pyrkiä tekemään sitä itsekin aktiivisesti. Törkeimpien rikosnimikkeiden sekä erityisesti lapsiin kohdistuvien rikosten kohdalla alustavien puhutusten videointi olisi tärkeää.

Minusta mielenkiintoista oli se, että tutkimuksen mukaan lapsi tulisi puhuttaa erityisesti silloin, kun tilanne on akuutti ja juuri tapahtunut. Aineiston mukaan oli myös erinomaisen tärkeää muistaa se, että lapsen puhuttaminen tulisi videoida. Videointi ja sen käyttäminen

poliisin tehtävillä tuo varmasti esiin ennakkoluuloja, ja se saattaa jollekin poliisille olla syy olla puhuttamatta lasta. Uskoisin kuitenkin, että mikäli videointia käytettäisiin enemmän, kynnys sen käyttöön madaltuisi. Toivottavasti videointi olisi jonakin päivänä automaatio, erityisesti lapsiin kohdistuvissa rikoksissa, kuten haastateltava C totesi.

Puhutuksen videoinnin noustessa niin voimakkaasti esille, voi todeta, että sitä tulisi käyttää enemmän. Näin saataisiin parannettua poliisin ja asianosaisten oikeusturvaa sekä helpotettaisiin esitutkintatoimenpiteitä.

Koin työni merkitykselliseksi, koska lapsiin kohdistuvat rikokset tulisi selvittää niiden vaatimalla tarkkuudella. Jotta tähän päästäisiin, tulisi lapsia akuuteissa rikostilanteissa puhuttaa. Erityisesti silloin, kun lapseen epäillään kohdistuneen rikos. Mielestäni on hienoa, jos poliisi tunnistaa ja hyväksyy omat epävarmuuden tunteensa lapsen puhutuksen edessä. Lapsiin kohdistuneita väkivaltarikoksia kohdatessaan poliisin tulee käyttäytyä ammatillisesti. Omia tuntemuksia voi tuoda esille esimerkiksi työnohjauksessa tai yksinkertaisimmillaan niistä voi ja kannattaa keskustella partiokaverin kanssa tehtävän jälkeen autossa.

Työ herätti ajatuksia jatkaa tutkimusta lapsiin kohdistuvien rikosten osalta. Tutkimukseni aiheeseen liittyen olisi mielenkiintoista tehdä kysely valvonta- ja hälytyssektorilla työskentelevälle henkilöstölle. Miten he ovat kokeneet lapsiin kohdistuneet väkivaltatilanteet, ja millä tarkkuudella he ovat lapsia kentällä puhuttaneet. Poliisien tuntemuksista olisi myös mielenkiintoista keskustella ja tehdä useampia haastatteluja siitä, miten kenttäkonstaapelit ovat lapsiin kohdistuneissa väkivaltatilanteissa reagoineet ja minkälaisia tunteita tällaiset tilanteet ovat tuoneet mukanaan.

Tutkimus toi mukanaan lukuisia hyödyllisiä ajatuksia ja malleja kentällä työskenteleville poliiseille. Toivon, että tutkimuksestani on hyötyä ainakin niille, jotka kokevat lapsen puhuttamisen kenttäolosuhteissa hankalaksi. Tutkimuksen mukaan poliisin on hyvä muistaa se, että lapsia ei koskaan jätetä tehtäväpaikalla huomiotta. Lapselle tulee puhua, vaikkei hän itse asioista välttämättä haluaisikaan kertoa.

Tutkimuksen luotettavuutta pohtiessa voidaan todeta, että aineisto on osittain yli kymmenen, jopa kaksikymmentä vuotta vanhaa. Vaikka aineisto on jo iäkästä, eivät tutkimuksessani käsitellyt fyysisen väkivallan muodot ole muuttuneet, joten siltä osin

teorialähteisiin voidaan luottaa. Haastattelut on tehty aidoissa olosuhteissa ja tilanteet nauhoittaen. Olen itse litteroinut haastatteluista saadun tiedon sanasta sanaan, jonka jälkeen olen nostanut esiin painavimpia haastatteluissa ilmenneitä merkityksiä.

Tutkimuksen luotettavuuteen voi vaikuttaa se, etten ole aistinut jotakin tiettyä äänenpainoa haastattelussa oikein tai olen tulkinnut jonkin asian merkityksen virheellisesti. Luotettavuusarviossa on hyvä nostaa esiin myös se, että olen kuitenkin tehnyt analyysia ja tulkinnut aineistoa henkilökohtaisesti ja omalla elämäkokemuksellani. Toivon saaneeni esille tutkimukselle olennaisen näkökulman ja pystyneeni tulkitsemaan aineistoa mahdollisimman objektiivisesti, tuomatta liikaa esiin omaa näkökulmaani.

Tutkimukseni kautta koen oppineeni paljon uutta lapseen liittyvistä rikostilanteista sekä erityisesti lapsen puhutukseen liittyvistä ongelmakohdista sekä mahdollisuuksista. Jatkotutkimusehdotus olisi tehdä määrällinen kyselytutkimus kentällä työskenteleville poliiseille liittyen lapseen kohdistuneeseen rikostilanteeseen, niiden yleisyyteen ja kuinka tilanteissa käytännössä toimitaan.

Olen mielestäni nostanut tutkimuksessani hyvin esille lapseen kohdistuneen väkivaltarikoksen piirteitä, sekä saanut hyvin haastateltujen tutkijoiden äänet kuuluviin. Olen osannut nostaa aiheelle merkityksellisiä asioita esiin ja olen mielestäni perustellut oman näkökulmani sekä tulkintani hyvin. Olen kiitollinen, että sain tehdä tutkimukseni juuri tästä aiheesta ja toivon, että jatkossa minulla olisi mahdollisuus tehdä samaan aiheeseen liittyvää lisätutkimusta. Toivon myös, että kohtaan lapsia työtehtävilläni poliisina, jotta pääsen osoittamaan tutkimuksesta saamaani oppia käytännössä.

LÄHTEET

- Almqvist Fredrik, Kumpulainen Kirsti, Moilanen Irma, Piha Jorma, Räsänen Eila, Tamminen Tuula (toim.) 2004: Lasten- ja nuorisopsykiatria, Duodecim, Gummerrus, 3. uudistettu painos, Jyväskylä
- Andell Minna, Jalava Leena, Kemppainen Kaija, Lajunen Kaija, Pakkanen Marjo & Ylenius -Lehtonen Mirja 2005: Turvataitoja lapsille – Turvataitokasvatuksen oppimateriaali, Erikoispaino Oy, Helsinki
- Ellonen Noora, Fagerlund Monica, Kääriäinen Juha, Peltola Marja & Sariola Heikki 2013: Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110, Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013 – Lapsiuhritutkimuksen tuloksia, Suomen yliopistopaino – Juvenes Print, Tampere
- Ellonen Noora & Rantaeskola Satu (toim.) 2016: Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 24, Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta, Suomen yliopistopaino – Juvenes print, Tampere
- Ensi- ja turvakotien liitto ry 2006: Perhe- ja lähisuhdeväkivalta – Auttamisen käytäntöjä, Karisto Oy, Hämeenlinna
- Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko & Sajavaara Paula 2009: Tutki ja kirjoita, 15. uudistettu painos, Tammi, Hämeenlinna
- Hirsjärvi Sirkka & Hurme Helena 2017: Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö, Gaudeamus, Helsinki
- Huhtalo Pekka, Kuhanen Jarkko & Pyykkö Eero 2003: Kotona turvassa – Katkaise väkivallan kierre, SMS -tuotanto Oy, Helsinki
- Humppi Sanna-Mari 2008: Poliisin tietoon tullut lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta, Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 75/2008, Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere
- Huttunen Mika & Metteri Jussi (toim.) 2008: Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta, Edita Prima Oy, Helsinki
- Koski Helena 1999: Ulos ansasta – apua perheväkivaltatilanteisiin, Tammer-Paino Oy, Tampere
- Laiho Saara 2000: Urhea Pikku-Nalle, Lasten Keskus, Karisto Oy, Hämeenlinna (s. 4-31)
- Lehtinen Ari-Pekka 2002: Perheväkivalta poliisin painajainen, Poliisiammattikorkeakoulu tiedotteita 17/2002, Edita Oyj, Helsinki
- Lepistö Sari 2010: Nuorten kokemus perheväkivalta – Malli hyvinvoinnista ja selviytymisestä, Tampereen yliopistopaino Oy – Juvenes Print, Tampere
- McCabe Kimberly & Murphy Daniel 2017: Child abuse – Today's issues, CRC press Taylor and Francis group, Florida
- Moffat Gregory 2003: Wounded innocents and fallen angels – Child abuse and child aggression, Praeger Publishers, Westport

Oranen Mikko 2001: Perheväkivallan varjossa – Raportti lapsikeskeisen työn kehittämisestä, Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 30, Nykypaino Oy, Helsinki

Paavilainen Eija & Pösö Tarja 2003: Lapset, perhe ja väkivaltatyö, WSOY, Porvoo

Paavilainen Eija 1998: Lasten kaltoinkohtelu perheessä – Perheen toiminta ja yhteistyö perhettä hoitavan terveydenhoitajan kanssa, Vammalan kirjapaino Oy, Vammala

Poliisin ylijohdon julkaisusarja 2005: Poliisin toimenpiteet väkivallan estämisessä ja vähentämisessä. Raportti SM040:2005

Sisäasiainministeriö 2001: Poliisitoiminnan yhteydessä kohdattava perheväkivalta, Perheväkivaltaohjaustyöryhmä, Työryhmämuistio 6/2001, Sisäasiainministeriön monistamo, Helsinki

Taskinen Sirpa (toim.) 2003: Lapsen seksuaalisen hyväksikäytön ja pahoinpitelyn selvittäminen, Gummerrus Kirjapaino Oy, Saarijärvi

Taskinen Sirpa (toim.), Aromaa Kauko, Heinänen Aira, Männistö Yrjö, Puonti-Ansio Annamajja, Sariola Heikki, Tainio Veli-Matti, Uutela Antti, Vakkilainen Eeva-Liisa & Wallgren Rabbe 1993: Miten auttaa lasta – Lastensuojelun Keskusliitto julkaisu 89, Helsinki

Tolvanen Kari & Vuento Marja 2012: Poliisi ja lapsiin kohdistuneet rikokset. Teoksessa: Lapsen kaltoinkohtelu toim. Kivitie-Kallio Satu & Söderholm Annlis, Bookwell Oy, Porvoo

Åberg Leena-Kaisa (toim.) 2017: Rikoksen uhrin käsikirja, 3. painos, PS-kustannus, Jyväskylä

A -tutkijan haastattelu 30.08.2018 Lohjan poliisiasemalla

B -tutkijan haastattelu 05.09.2018 Lohjan poliisiasemalla

C -tutkijan haastattelu 06.09.2018 Lohjan poliisiasemalla